PLVTARCHI COMMENTARIVS STOICORVM CONTRARIORVM,

Ed. Henrysone Iureconsulto interprete,

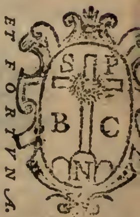
AD

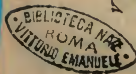
Franciscum Duarenum Iureconsultorum ætate sua principem.

VIRTVTE

ET FORTVNA.

LVGDVNI,

Apud Gulielmum Rouillium, sub scuto Veneto.

1555.

FRANCISCO DVA-
reno Iureconsulto.

IAni bifrontis Phœbo referente Calendas,
Solennem mitto gratans, Duarene, salutem,
Cum strena tenui, qua te, diuine magister,
Prosequor, vt lympha Regem vola rustica magnum.
Nec magè te docet hæc interpres pagina, talem,
Qualis spado Arelas, inimicus & induperãtis,
Phauorinus erat Gallorum gloria Graia:
Quàm mola salsa Deos alit, aut libamina fusa
Humectant, hominum superos mera signa colentum.
Nec tu sola tenes vulgaria iura citator:
Sed veram Sophiam percalles, artibus illis
Instructus, quibus humana & diuina sciuntur.
Sic tibi Graiorum sapientum dogmata nota
Iure fero, tetrici studij solatia grata.
Antinomos ergo Paulos & Papinianos
Componis scitè. Nunc quàm contraria dictent
Zeno prima Stoæ, et Chrysippus summa colũna,
Accipe: quæ cerebro Plutarchus putidiore
Lecta sibi aduersis opponit frontibus acer.
Gallorum Francisce decus Duarene valeto.

Hæc Scotus Henryson signaui carmine pingui.
1555.

STOICORVM CONTRARIORVM COMMENTARIVS.

OC PRIMVM *omnium postulo, vt placitorum consensio in vitæ actionibus conspiciatur. Neque enim tam conuenit Oratorem (vt ait Aeschines) ac legem idem sonare, quàm Philosophi vitam & disputationem consentire. Nam disputatio Philosophi est priuilegium sua sibi voluntate irrogatum. Siquidem, vt se res habet, ita quoque existimant, Philosophiam esse non ludicram rem, aut verborum opificem, gloriæ seruientem, sed negotium maximo stu-*

dio dignum. Quum itaque multa, vt in disputationibus, mera verba ipsi Zenoni, multa etiam Cleanthi, plurima sanè Chrysippo scripta sint de Republica, de parendo, imperando, iudicando, dicendo: in nullius verò ipsorum vita reperiri possit exercitus ductatio, legislatio, aditus in curiam, aduocatio, militia pro patria, legatio, largitio, sed contrà peregrè otio, tanquam loto, gustato, vitam, & eam non breuem, sed longissimam sermonibus, libris, deambulationibus dediti transegerint, non est obscurum, quin aliorum magis scriptis atque dictis, quàm suo sensu iudicióque, ducti vixerint, vt qui in ea, quam epicurus & Hieronymus laudant, quiete toti consenuerint. Nam ipse etiam Chrysippus in libro quarto de vitis, nihil putat otiosam vitam à voluptaria differre. Verùm ipsa eius verba adscribam. Qui putāt otiosam vitam Philosophis maximè cōuenire, ij mihi à principio videntur errare. Nam arbitrantur de- "

lecta

» *lectationis, aut huiusmodi alicuius rei gra-*
» *tia philosophandum esse, vitámque sic, hoc*
» *est, si verè res perpendatur, suauiter tradu-*
» *cendam.* *Neque enim ignorare nos oportet hanc eorum de philosophia opinionẽ, quam multi apertè dicunt, non pauci verò obscurius significant.* *Ecquis igitur verius in isthac otiosa vita cõsenuit, quàm* Chrysippus, Cleãthes, Diogenes, Zeno, Antipater? *qui patriam quoque suam non alia de causa dereliquerunt, quàm vt in suauiore vita & balteo otiosi sermonibus vacarent.* Aristocreon *itaque Chrysippi discipulus ac familiaris, quam posuit, statuæ hoc elegium inscripsit:*

Hic Academiæ nodorum est certa securis
Chrysippus iuuenis. Stitit Aristocreon.

H*æc igitur securis est non iuuenis modò Chrysippus, sed etiam ille senex, ille, qui regiæ politicǽque vitæ laudator otiosam nihil à voluptaria differre putat.* Q*ui verò ex eis ad* R*empub. accedunt, magis etiam*

decretis suis repugnant. Nam *magistratus, iudicis, senatoris, legislatoris, munere funguntur: supplicio, præmio afficiunt, quasi ciuitates essent, quibus præsunt, quasi senatores ac iudices essent, qui dignitates eas sortiuntur, quasi imperatores, qui suffragiis sublatarum manuum ductandis exercitibus creantur, quasi denique leges essent eæ, quas* Clisthenes, Lycurgus, Solon *tulerunt, cùm malos eos, & stultos fuisse dicant. Quare etiam cùm* Remp. *capessunt, ipsi se refellunt.*

SED ET *Antipater in libro de Cleanthis & Chrysippi dissensione memoriæ prodidit, Zenonem & Cleanthem ciuitate ab Atheniensibus donari noluisse, ne suam patriam sic offendere viderentur. Quòd hæc quidem eorum recusatio, si fuit honesta, turpem fuisse conuincat Chrysippi acceptationem, qui in eam ciuitatem adscribi voluit, nunc non disputabo. Illud certè magnam & absurdam repugnantiam*

continet,

continet, quòd nomina sola patriis suis seruabant, cùm corpora, & vitæ actiones, fructúsque in tam longinquam peregrinitatem transtulissent. Quod perinde est, ac si quis, vxore dimissa, cum alia viueret, cubitaret, liberos ex ea susciperet, nollet tamen cum ipsa instrumenta nuptialia conficere, ne priorem iniuria videatur afficere.

RVRSVS *Chrysippus, in libro de rhetorica scribens, Sapientem sic causas oraturum, magistratus gesturum, tãquam diuitiæ, gloria, sanitas sint res bonæ, confitetur disputationes suas domi nos cõtinere, à rep. auocare, vtilitatibus ac actionibus vitæ decreta sua non conuenire.*

PRAETEREA` *Zenonis decretũ est, Templa ædificanda non esse. Templum enim si vile est, nec sanctum est. Atqui fabrilium & mechanicorum operum nullum magno æstimandum, sed omne vile iudicandum est. Verùm qui decretum istud, vt rectum, laudant, iidem in templis initiantur,*

arcem aſcendunt, ſupplicant ſtatuis, templa coronant: cùm ſint tamen iſta fabrorum & mechanicorum hominum opera. Itáne verò Stoici putant Epicureorum inconſtantiam redargui, quòd Diis operantur, cùm clarius ipſi ſe refutent, in aris ac templis ſacrificantes, quæ nec eſſe, nec ædificari debere contendunt.

ZENO PLVRES *& differentes inter ſe virtutes facit, Platonis more, vt prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iuſtitiam, quaſi ſint indiuiduæ quidem, ſed tamen vt aliæ atque aliæ inter ſe diſcrepent.* Rur*ſus ſingulas definiens, fortitudinem dicit, prudentiam eſſe in rebus gerendis atque efficiendis, iuſtitiam verò prudentiam eſſe in rebus diſtribuendis verſantem: ac ſi virtus quidem ſit vna, ſed pro rerum habitu ac qualitate in actionibus differre videatur.* Neque verò Zeno ſolus in iſtis ſibi contrarius eſſe apparet, ſed etiam Chryſippus ſecum ipſe pugnat: quippè qui Ariſtonem

quidem

quidem reprehendat, dicentem vnius virtutis reliquas esse habitus, Zenoni verò patrocinetur, quomodo dixi, singulas virtutes definienti.

CLEANTHES *autem in commentariis rerum naturalium dixit tonum esse ignis ictum: ac si tantus in animo fiat, vt exequendis officiis sufficiat, vim ac robur appellari: deinde hæc ipsa verba subiicit:*
„ Hæc vis, *hoc robur, quando in obiectis re-*
„ *bus perseueranter tuendis existit, constan-*
„ *tia est: quando in tolerandis cernitur, for-*
„ *titudo est: circa dignitates verò, iustitia:*
„ *circa appetitiones, ac declinationes, tem-*
„ *perantia seu modestia est.*

ZENO *ei, qui dixerat,*

Iudicium expedias neutri, ni dicat vterque,

huiusmodi ratione contradicebat: Siue probauit, qui prior dixit, non est audiendus posterior: quippe finem habet quæstio: siue non probauit, nec hoc casu alter est audiendus. Nanque *perinde se res habet, ac si cita-*

tus prior non audiuisset, aut exaudita citatione non dixisset, sed cantillasset. Ergo siue probauit prior, siue id minus, posterioris oratio non est audienda. Verùm is qui hac interrogatiuncula est argutatus, posteriorem se audiendum putauit, cùm aduersus Platonis de Repub. libros scripsit, cúmque sophismata soluit, ac proinde discipulos iussit dialecticam assumere, vt potè ad dissoluendas captiones valentem. Atqui siue Plato demonstrauit, siue non demonstrauit ea, quæ in libris de Repub. tradidit, neutro sanè pacto non modò necesse non fuit Zenonem, velut posteriorem dicturum, contra ea scribere, sed etiam superuacaneum prorsus ac inane. Hoc idem de Sophismatum solutione licet dicere.

CHRYSIPPVS *putat, iuuenes audire debere primùm Logica, deinde Moralia. posteà Physica: his autē consequenter disputationem de Diis vltimam assumere.*

Hæc

Hæc quamuis multis in locis ab eo dicantur, satis tamen erit apposuisse, quæ quarto de vitis libro his verbis scripta reliquit:
» Primùm itaque mihi videtur, quomodo ve-
» teres rectè dixerunt, tria esse præceptorum
» genera, quæ ad Philosophum pertineant,
» Logica, Moralia, Naturalia. Deinde ex his
» primo loco poni oportet Logica, secūdo Mo
» ralia, tertio Naturalia. Naturalium verò
» ille de Diis tractatus vltimus instituatur
» oportet: vnde τελετὰς etiam appellarunt
» huiusmodi traditiones. Verùm hanc de Diis partem, quam ait vltimam poni oportere, illic præponit, ac ante omnes morales quæstiones exponit. Neque enim de finibus, neque de iustitia, neque de bonis malísque rebus, neque de nuptiis, liberorúmque educatione, neque de lege Réque publica, verbum vllum facit, nisi quatenus ij, qui scita in vrbibus rogant, præscribunt Bonam fortunam, eatenus ipse quoque præscribit Iouem, Fatum, Prouidentiam, Mundum

dum hunc vnum & finitum vna vi contineri. Quorum nihil, nisi mediis de natura disputationibus permisto, altéque temperato persuaderi potest. Sed audi, quæso, quæ de his in tertio de Diis libro dicit: Aliud enim " principium, aliúsve ortus iustitiæ nullus " reperiri poterit, quàm is, qui à Ioue natu- " ráque communi ducatur. Hinc nanque opor " tet omne, quod huiusmodi est, originẽ suam " trahere, si quicquam modò de bonis malísq; " rebus dicturi sumus. Rursus in naturali- " bus positionibus: Aliunde enim, aut certè à " commodiore principio accedi non potest ad " disputationem de bonis & malis rebus, de " virtutibus, de felicitate, quàm si à commu- " ni natura, atque à mundi gubernatione pro- " ficiscatur oratio. Et infrà: Oportet siqui- " dem his connectere disputationem de bonis " & malis rebus, cùm non sit aliud earum " conuenientius initium, vnde aptentur, quó- " ve referantur: nec scientia naturalis alia de " causa debeat addisci, quàm vt, quomodo " distent

„ *distent à malis bona, cognoscammus. Sic Chrysippo simul ante, & post moralia naturalis disciplina ponitur. Quinimo prorsus implicita est ordinis inuersio ac confusio, si post hæc est illa statuenda, sine qua nihil eorum comprehendi potest: manifestáque est secum digladiantis hominis pugna, qui ponit naturalem scientiã principium illius, quæ est de bonis & malis, rursus verò iubet eam non post, sed ante illam tradi. Quod si quis dixerit, Chrysippum in commentario de rationis vsu scripsisse, quòd non sit omnino abstinendũ à reliquis ei, qui logicam primo loco addiscit, sed & ex illis, quantum res fert, assumẽdum: vera quidem is dicet, sed eadem oratione nostram confirmabit reprehensionẽ.* Nam *secum pugnat Chrysippus, alibi iubens disputationẽ de* Deo *assumere vltimã, seu* τελευταῖον, *vt quæ propterea* τελετὴ *nominetur: rursus alibi dicens, eandem simul cum primis assumẽdam.* Hoc *nanque modo perit ordo, si omnia in*

omnibus

omnibus locis sunt inculcanda, si in singula ex cæteris omnibus aliquid hauriendũ. Imò, quod maiorẽ repugnantiã habet, dicã. Cùm disputationis de bonis ac malis instituendæ exordium fecisset illam de Diis quæstionem, non iubet, vt ab hac de Dijs incipientes, illã de moribus aggrediamur: sed hanc aggredientes, illam de Diis, prout res postulabit, adhibeamus: deinde ab illa de moribus ad hanc de Dijs transitum faciamus: sine qua tamen negat vllum ad illam principium, aut adiumentum suppetere.

ILLAM *in vtranq; partem differendi rationem negat se quidem in totum reiicere, verùm ea cautè vtendum esse monet, scilicet vt, quomodo in iudiciis fieri solet, sic in disputationibus nõ defendamus, sed dissoluamus contrariorũ probabilitatem.* Nam *qui* « *assensus retentionem in omnibus probant,* « *eos par esse ait hoc facere, cùm ipsorum in-* « *stituto conueniat & conducat.* Illis *sanè, qui* « *sciẽtiam, qua constãter viuamus docere atq;* «

indere

" *indere volunt, conuenit cõtraria suis separa*
" *tè ordinibus disponere, eósq; qui introducun*
" *tur, certa via ac limite à principio ad finem*
" *vsq; dirigere, ita vt, vbi res postulat, etiam*
" *cõtrariorum argumentorũ fieri mẽtionem,*
" *ibi sanè fiat, sed cum probabilitatis ipsorum*
" *dissolutione, quomodo in iudiciis fieri solet.*
Hæc enim sũt ipsa Chrysippi verba. Quòd itaque sit absurdũ, Philosophos contrarias disputationes exercere debere, non cum assertione, sed causidicorum more, cum vexatione damnóque veritatis, quasi non veritatis inueniẽdæ, sed victoriæ pariendæ causa contendere debeant, dictũ est alibi contra Chrysippum. Quòd verò ipse non in paucis, sed in plerisque locis contrarias iis, quas approbat, disputationes tã validè, studiosè, ambitioséq; confecerit, vt nõ sit cuiusuis hominis assequi, quid ipsi probetur, ipsi certè Stoici dicunt, admirantes vim viri, putãtésq; Carneadẽ nihil, quod suũ sit, dicere, sed ex iis, quibus quid in cõtrariã partẽ dici posset,

Chrysip

Chrysippus tentauit, ex iisdem, inquam, principiis profectum dissertationes ipsius inuadere, sæpéque interea citare,

Δαιμόνιε φθίσει σε τὸ σὸν μένος.
Conficiet diuine tuum te robur.

Quippe qui magna præbeat argumenta cōtra sese iis, qui placita conuellere, ac disiicere velint. De eis verò, quæ contra cōsuetu dinem edidit, ita se iactitant, ac magnificè loquuntur, vt ne, si omnes quidem omnium Academicorum libri congerantur eôdem, dignos esse dicāt, qui cum disputatis Chrysippo contra sensus conferantur. Hoc cùm dicunt, suam imperitiā, aut sui amorem produnt. Illud certè verū est, quòd, cùm voluisset rursus consuetudini, & sensibus patrocinari, se ipso fuit inferior, scriptúmque scripto infirmius edidit: adeò vt ipse secum pugnaret, semper quidem iubens opponere contraria, non cum defensione, sed cum demonstratione quòd sint falsa: ipse tamen se grauiorem præbens suorum decretorum refuta

refutatorem, quàm defensorem. Item alios quidem monens, vt contrariam disputationem vitent, quippe quæ comprehensionem reuellat, ipse verò studiosius eam tollentia, quàm confirmantia colligens. Atque quod hoc ipsum reformidet, apertè satis ipse declarat libro quarto de vitis, cum ita scribit:
" *Nequaquam temerè, & quomodolibet con-*
" *traria disputatio proponenda est, aut ad*
" *contraria probabilia respondendum, sed*
" *cautè, ne ab iis ablati comprehensiones di-*
" *mittant, eò quòd neque satis intelligere,*
" *possint eorum solutiones, neque ita cõpre-*
" *hendant, quin ipsis comprehensa facilè pos-*
" *sint excuti. Nam illi etiam, qui ex con-*
" *suetudine comprehendunt, & sensa, & re-*
" *liqua ex sensibus orta, tum* Megaricis, *tum*
" *compluribus aliis validioribus interroga-*
" *tionibus circumacti facilè produnt.* Libenter itaque Stoicos percontarer, vtrùm Megaricas interrogationes validiores putent illis, quæ sunt à Chrysippo contra consue-

tudinem ſex libris conſcriptæ. An verò iſthuc ex ipſo Chryſippo exquirere oportet? Attende ſiquidem, quid de Megarica ratione ſcribat in libro de rationis vſu ad hunc modum: Quale quiddam euenit in « Stilponis, ac Menedemi ratiocinandi modo. « Nam, quamuis fuerant ij viri ſapientia « clari, nunc tamen argumentandi ratio, qua « vtebantur, in ipſorum ignominiam conuer- « ſa eſt, vt negotium hominum partim craſ- « ſiùs, partim apertè captionibus vtentium. « Has quidem, optime vir, concluſiones, quas derides, vocáſque probra eas proponentium, vt quæ manifeſtum vitium aut malitiam in ſe habeant, nihilominùs times, ne aliquos à comprehenſione abducant. At verò tot libris à te ipſo contra conſuetudinem ſcriptis, quibus addidiſti, quicquid pòſt inueneras ipſum Arceſilaum ſuperare contendens, exiſtimaſti te lectorum neminem conturbaturum? Neque enim Chryſippus nudis modò epichermati

rematibus contra consuetudinis autoritatem vtitur: sed, vt in causa forensi, commotis affectibus, ipse quoque commotus, eam sæpe dicit stulta, ac vana loqui. Ne *vllam itaque sibi reliquam defensionem faceret, qua neget se sibi contraria dicere, in* Naturalibus *positionibus hæc scri-*
» *psit:* Licebit *verò etiam comprehenden-*
» *tem aliquid in contrariam partem dispu-*
» *tare, ac quæ rei inest, defensionem ad-*
» *hibere: nonnunquam verò, quamuis neu-*
» *trum comprehendat, ad vtrunque tamen,*
» *quæ suppetunt disserere.* Porrò *cùm in libro de rationis vsu dixisset, non oportere rationis vi ac facultate in rebus non conueniẽtibus abuti, quomodo nec armis, hæc subiecit:* Nanque *ea oportet vti ad inuentionẽ*
» *veri, ac verisimilium, quæ sunt vero cogna-*
» *ta: minimè autem ad contrariorum excogi-*
» *tationem, quamuis multi hoc faciant.* Mul*tos nimirum appellat, eos qui assensum inhibent. Atqui illi quidem neutrum con-*

trariorum comprehendentes ad vtrunque disputant, quasi hoc vno, aut potissimo modo, siquidem est aliquid comprehensibile, veritate sui comprehensionem præbente. Tu verò Chrysippe, qui illos accusas, ostendis te in rebus inutilibus ac obfuturis ratiocinandi facultate abutentem ex ambitiosa contentione iuueniliter lasciuire, & cùm contraria scribis, eis quæ de consuetudine comprehendis, & cùm alios hoc cum defensione facere commones.

AIVNT *Stoici, perfectum quod est, officium esse legis iussum: delictum verò legis prohibitionē. Quare legem multa malis interdicere, nihil verò faciundum imperare. Neque enim possunt rectè facere. Atqui quis nescit fieri non posse, quin peccet is, qui rectè facere nequit? Sic efficiunt, vt lex ipsa secum pugnet, imperans ea, quæ homines facere non possunt, contráque vetans, à quibus sibi temperare nequeunt. Nam qui non potest temperatè viuere, viuat*

uat intemperanter oportet: quique ſapere nequit, deſipiat neceſſe eſt. Quid quòd ipſimet dicunt, eos qui vetant, aliud dicere, aliud vetare, aliud imperare? Quippe qui dicit, ne fureris, hoc ipſum dicit, ne fureris: vetat verò furari. Nihil itaque malis lex interdicit: alioquin imperabit aliquid. Ac Medicum dicunt imperare diſcipulo, vt ſecet, ac vrat, omiſsis aduerbiis, opportunè, ac mediocriter. Item Muſicum iubere diſcipulo, vt lyram pulſet, & canat, citra illas adiectiones, ſcitè & conſonè. Quare plectunt eos, qui hæc iuſſa inſcitè & prauè obeunt. Nam vt rectè fierent, imperata ſunt: iſti verò non rectè ſunt exequuti. Itaque & ſapiens cùm ſeruum iubeat aliquid dicere, facerévc, eúmque deinde, quòd non opportunè atque decenter imperium feceſsit, puniat: certum eſt, quòd tale officium imperarit, quod medium non ſit, ſed perfectum. Quòd ſi magnum quid ſapientes imperant vitioſis, quid vetat legis imperia

talia esse? Quid quòd autore quidem Chrysippo appetitio sit hominis ratio, ipsi, vt aliquid faciat imperans, quomodo in libro de lege scripsit. Sequitur itaque auersionem esse rationem vetantem, & declinationem esse cautam declinationem. Quapropter & cautio est ratio vetans sapientem, cùm ea sit non stultorum, sed sapientum propria. Quòd si igitur aliud quiddam est sapientis ratio, aliud ipsa lex, fiet, vt sapientes habeant rationem, quæ est cautio, legi contrariam. Sin nihil aliud est lex, quàm sapientis ratio, reperimus legem vetantem sapientes facere, quæ cauent.

Ait Chrysippus nihil esse stultis vtile, stultorum neminem vsum habere, aut indigere. Postquàm hæc dixit in officiorum rectorum primo, rursus ait, & commoditatem, & gratiam ad media officia pertinere, quorum nihil, ipsorum sententia, sit vtile. Sed nec natura accommodatūm,

» *datum, nec conueniens quicquam ſtulto*
» *eſſe his verbis ait:* Per ſe verò, & ſpon-
» *te ſua, nec virtute ornato alienum quic-*
» *quàm, nec ea vacuo quicquàm conueniens*
» *eſt: quandoquidem hoc bonum eſt, illud*
» *malum.* Quî *fit ergo, quòd hæc, quæ etiam moralis* Philoſophi *propria ſunt, in omnibus naturalis ſcientiæ libris ad faſtidium vſque repetit, quòd ſtatim ab ortu nobis ipſis partibúſque ac natis noſtris conciliamur?* Sed & *in libro primo de iuſtitia, feras, ait, piſcibus exceptis, fœtibus ſuis conuenienter pro ipſorum indigentia conciliatas eſſe.* Nam *fœtus ipſi à parentibus nutriuntur.* Verùm *nec ſenſus eſt eis, quibus nullum eſt ſenſile: nec conciliatio, quibus nihil eſt accommodatum natura.* Nam *conciliatio videtur eſſe ſenſus, & apprehenſio eius rei, quæ natura ſit accommodata.* Atque *hoc decretum omnium præcipuis conſentaneum eſt.*

Item Chrysippus satis ostendit, se huic decreto accedere, licet multa contra id scripsit. Neque vitium vitio, aut peccatum peccato maius esse, neq; virtute virtute, aut rectum officium aliud alio praestantius: quomodo sanè scribit in tertio de natura: Vt ««
Ioui conuenit de se, vitáque sua gloriari, ««
magnificè sentire, ac, si licet ita loqui, ««
ceruicem erigere, capillum nutrire, magna ««
verba iactare, cùm dignam iactatione vitam ««
vixerit: sic omnibus bonis haec eadem ««
conueniunt, vt pote qui nulla in re à Ioue ««
superentur. Verùm ipse rursus in tertio de iustitia scribit, eos iustitiam tollere, qui voluptatem statuunt finem: qui verò eam bonum modò dicunt esse, non item. Sic se verba habent: Fieri siquidem potest, ««
vt quãuis voluptati tribuamus, vt bonum, ««
non etiam finis sit, cùm ex rebus propter ««
se expetendis sit etiam honestum, seruemus ««
nihilominus iustitiam scilicet, vt definiamus ««
honestum, & iustitiam esse maius bonum ««
voluptate.

voluptate. Quòd si quod honestum est, id solum bonum est, peccat quidem certè, qui voluptatem dicit esse bonum: verùm minùs eo peccat, qui eãdem bonorum finem constituit. Hic siquidem tollit è medio iustitiam, ille seruat hic communionem societatémque vitæ, vt rem cassam, exterminat, ille verò probitati ac humanitati locum relinquit. Præterea vt illa in libro de Ioue *dicta, Virtutes augeri, & transire, prætermittam, ne verba videar reprehendere, tametsi in hoc genere, &* Platonem*, & reliquos* Chrysippus *acerbè mordeat: sanè cùm vetat nos omne omninò cum virtute factum laudare, aliquam officiorum inter ipsa differentiam indicat, vt cùm in libro de* Ioue *sic differit:*

» *sic differit: Quæ nanque cum virtute*
» *fiunt, ea sunt hominum naturæ amica.* Ho-
» *rum etiam sunt, quædam producta, cu-*
» *iusmodi, exempli gratia referantur, digi-*
» *tum fortiter extendisse continenter ab-*

ſtinuiſſe capulari vetula, citra errorem "
*intellexiſſe,tria non eſſe quatuor plenè.*Ta- "
lium profectò rerum nomine, qui aliquem "
laudare inſtituit, frigeat neceſſe eſt. Ho- "
rum porrò ſimilia ſunt illa, quæ in ter-
tio de Dijs *commentario dicta ſunt:*Nam "
arbitror etiam laudes alienas fore digni- "
tate, ac natura rerum huiuſmodi, quæ à "
virtute tamen proficiſcuntur, puta quòd "
aliquis abſtinuit anu moribunda, quòd "
muſcæ morſum tolerauit. Ecquem *ergo* "
alium expectat iſte decretorum ſuorum
reprehenſorem? Nam *ſi talium rerum*
laudator friget, multò certè magis fri-
get, qui harum ſingulas poſuerit rectum
officium & magnum & maximum.
Nam *ſi paria ſunt hæc, fortiter facere,*
& muſcæ morſum perferre: temperanter
viuere, & anu abſtinere: nihil arbitror
intereſſe, hæccine propter, an illa, ſtudio-
ſum virum laudemus. Item *ſecundo de*
amicitia libro, docens non oportere ob quæ-
libet

libet peccata dissoluere amicitiam, his
» *verbis vtitur*: Nam *conuenit ad quæ-*
» *dam prorsus conniuere, quibusdam pa-*
» *rùm, quibusdam etiam magis attendere:*
» *quædam verò prorsus amicitiæ dissolu-*
» *tione dignari.* Sed *&* *quòd maius est,*
eodem libro dicit, debere nos cum qui-
busdam maiorem, cum quibusdam mino-
rem amicitiam contrahere, vt nobis alij
sint aliis amiciores. Verùm *enimuerò*
longius huiusmodi varietate procedente,
siquidem hi tali, illi tanta amicitia, rur-
sus alij tantillo fidei & similium digni
iudicabuntur, quid aliud hìc Chrysippus
effecit, quàm vt istarum etiam rerum ma-
gnas differentias relinqueret? Quinetiam
in commentàrio de honesto, vt probet
solum bonum esse, quod honestum sit,
huiusmodi conclusionibus vtitur: Quod
bonum est, id legendum est: quod ta-
le est, id placet. Quod *verò placet, est*
laudabile: hoc autem honestum est. Item

hoc

hoc modo: Quod bonum est, id gaudium affert. Quod gaudium affert, magnificum est: hoc verò est honestum. Sed hæ rationes pugnant cum illa. Siue enim omne bonum est laudabile, etiam illud à vetula sibi temperare, esset laudabile: siue non omne bonum est magnificum ac gaudio dignum, οἴχεται *conclusio. Sed enim fieri potest, vt frigidum sit ac ineptum, ob res huiusmodi laudare alios: ipse tamen Chrysippus deridiculus non sit, si de talibus rebus gaudeat ac glorietur. Ac cùm in multis quidem talis disputator est, tum verò in contradictionibus aliorúmque refutationibus ne sibi contrarius sit, minimum laborat.*

NAM IN *commentariis de exhortando, cùm reprehendit Platonem dicētem non esse vitam vitalem ei, qui neque ab alio didicit, neque ipse scit viuere, his ipsis verbis vtitur: Talis enim oratio & ipsa secum* «
pugnat, & minimè omnium est adhortato- «
ria. Primùm enim cùm ostendit nobis op- «

timum

" *timum esse non viuere, censétque quodam-*
" *modo moriendum esse, ad alia potius nos*
" *adhortabitur, quàm ad philosophandum.*
" Neque enim *philosophari potest mortuus:*
" *sed nec is sapiens euadet, qui diuturnam*
" *quidem, sed malignam & imperitam vitam*
" *produxerit.* Et *infrà*: Etiam *malis con-*
" *uenit in vita manere.* Deinde *hæc ipsa ver-*
" *ba scribit*: Primùm *enim virtus nuda nihil*
" *affert, quare viuere velimus.* Eodem *mo-*
" *do nec vitium tantum momenti habet, vt*
" *propter id vita cedere debeamus.* Hîc *cer-tè non est necesse nobis alios libros euolue-re, vt ostendamus Chrysippum sibi repu-gnare, cùm in his ipsis commentariis mo-dò illud* Antisthenis *cum laude proferat,* Oportere *nos aut mentem, aut restim com-parare.* Item *illud* Tyrtæi,

Mentis, quàm mortis, meta tenenda prior.

Verùm *quid aliud hæc sibi volunt, quàm mortem vita conducibiliorem malis ac stul-*

tis esse? Modò *illud* Theognidis *corrigens dicat, non oportuisse* Theognidem *scribere,*

Pauperiem fuge,

Sed multò potius ita,

Sic vitiũ fuge, Cyrne, vt tu vel in æquora vasta,
Rupéque de aëria præcipitare velis.

Quid ergo aliud facit Chrysippus, *quàm vt quas res ac sententias ipsemet approbet, ac scribat, easdem ab aliis scriptas expungat ac deleat?* Nam & Platonem *reprehendit, quòd ostendat conducibilius esse omninò non viuere, quàm malè, & stultè viuere, & contrà* Theognidi *consulit, vt vitandi vitij ergò de saxo se præcipitet, & in mare abiiciat. Sic quamuis* Antisthenem *laudet, quòd stultos ad laqueum compellit, illum tamen reprehendit, qui dixit tanti non esse vitiũ, vt propter id vita sit excedẽdum.*

In *illis verò, quæ contra* Platonẽ *ipsum de iustitia scripsit, statim à principio inuadit illam de* Diis *disputationem, dicítque nec* Cephalum *rectè nos ab iniuria* Deo-

rum

rum metu auertere, confutatúque facilem esse ipsam de vindicta diuina disputationem, ac multas in contrariam partem distrahentes probabilitates ex se proferre, vt quæ nihil differat ab Acco, & Alphito, quarum terrore pueros prauo otio mulieres arcere solent. Postquam Platonem *sic derisit, alibi rursus laudat, sæpéque citat illa* Euripidis:

Sed est Iuppiter, súntque Dij mortalium
Mala aspecturi, si quis hæc dicta ridet.

Quomodo etiam Hesiodia *illa protulit in primo de iustitia:*

Iuppiter hisce malũ de cœlo immiserat ingẽs,
Atq; famẽ, atq; simul pestẽ, populos populãtes.

Hæc ait Deos ideò *facere, quò malorum supplicio deterriti probi minùs tentent improborum facta imitari.*

ITEM IN *commentariis de iustitia, cũ hoc præmisisset,* Quòd ij, *qui voluptatẽ ponunt bonum esse, non etiam finem, possunt etiam iustitiam tueri: hoc, inquam, cùm po-*
» *suisset, illa ipsa verba subiunxit:* Fortaßis

enim

enim quamuis voluptas bonum, non etiam "
finis, ponatur: cùm ex rebus propter se ex- "
petendis sit etiam honestum, tueri poteri- "
mus iustitiam, modò quod honestum, & "
iustum est, id voluptate maius bonum esse "
definiamus. Atque hæc quidem in illis de "
iustitia commentariis de voluptate scri-
psit. In aliis verò contra Platonem, cùm eum reprehendit, quòd videatur sanitatem dicere bonum, ait nos non solùm iustitiam, verùm etiam animi magnitudinem tollere, & temperantiam, reliquásque omnes virtutes, si voluptatem, aut sanitatem, aut quicquam aliud eorum, quæ honesta non sunt, bonum ponamus. Quæ itaque pro Platone contra Chrysippum dici debeant, alibi scripta sunt. Verùm hoc loco manifesta est repugnantia, cùm nunc dicit iustitiam seruari, si ponatur cum honestate etiam voluptatem esse bonum: rursus eos omnes sublatæ virtutis accusat, qui aliud quicquam, quàm quod honestum sit, bonum

esse

" *esse statuunt. Ac ne vllam suæ sibi repu-*
" *gnantiæ iustam depulsionem relinquat, vbi*
" *aduersus Aristotelem de iustitia scribit,*
" *negat eum rectè dicere, quòd tollitur iu-*
" *stitia, & cum ea reliquæ virtutes omnes,*
" *si voluptas statuatur finis.* Nam Chry-*sippus ait, iustitiam ab ipsis reuera tolli, reliquas tamen virtutes posse saluas restare, ita quidem vt quamuis per se non fuerint expetendæ, bona nihilominus, & virtutes sint futuræ.* Deinde *vnamquamque suo nomine appellat.* Sed *eius verba*
» *præstat ascribere :* Nam *per huiusmodi*
» *rationem, vt appareat voluptas esse finis,*
» *non tamen, mea sententia, totum hoc genus*
» *reliquarum virtutum sublatæ iustitiæ in-*
» *cludetur. Quare dicendum est, nec vir-*
» *tutem vllam propter se expetendam esse,*
» *nec vitium fugiendum, sed hæc omnia ad*
» *propositum scopum, seu finem referenda,*
» *spectandáque esse.* Nihil *tamen prohibebit, quò minus per se sint virtutes, & in bono-*

rum numero fortitudo, prudentia, continentia, tolerantia, & si quæ sunt aliæ generis eiusdem, contrariæ verò res fugiendæ sint. Ecquis ergo fuit vnquàm isto ad disputationum concertationes improbius audax? qui duos præstantissimos Philosophos increpuit, alterum, quòd totã virtutem tollat, non ponens id solum bonum esse, quod honestum sit: alterum, quòd, voluptate fine constituta, reliquam virtutem omnẽ, excepta iustitia, seruari non posse arbitretur. Mirifica hominis licentia, differentis ita de rebus eisdem, vt quæ ipse ponit aduersus Aristotelem, ea ipsa rursus contra Platonẽ disputans euertat. Atqui in demonstrationibus de iustitia discertè dicit, omne rectũ officium, & legitimam actionẽ, & iustam actionem esse. Quod autem cum continentia, aut tolerãtia, aut prudentia, aut fortitudine fit, est rectũ officium: quare erit etiam iusta actio. Quî fit ergo, vt quibus prudentiã, & fortitudinem, & continentiam relinquit, nõ etiam iustitiam

ſtitiam eiſdem relinquat? cùm omnes quæcunque cũ officio in aliquo genere dictarum virtutum faciunt, ſtatim & cum iuſtitia faciant.

Quod verò Plato dixit, iniuriã, quæ ſit animi peſtis ac perturbatio, nec in ipſis ea præditis vim ſuã amittere, ſed ipsũ malũ & iniuſtũ hominẽ ſecum cõmittere, collidere, ac perturbare, reprehendẽs Chryſippus ait abſurdè dici, ſeipſum iniuria afficere, cùm iniuria in alterum non in facientem tendat. Verùm horum oblitus contrà ſcribit in demonſtrationibus de iuſtitia, eum qui iniuriã infert, ipſum à ſe affici iniuria, ſéque ipſum violare, quoties alium lædit: quippe extitit ipſe ſibi in legem peccandi cauſa, ſéque ipſe indignè læſit. Ac in ſcriptis quidem contra Platonem, quòd iniuria in alterum, non in ſeipſum dicatur, illa literis mãdauit: Nam qui priuati ſunt iniurij, cõſtant ex pluribus ſimilibus cõtraria dicentibus: cùm & alioqui ſic accipiatur iniuriæ vocabulũ, quaſi pluribus

insit iniuriosè erga se ipsos affectis, in vnum verò nihil tale competat, sed quisque sit iniurius quod ad eos attinet, quibuscum contrahit. Contrà verò in demonstrationibus ita colligit, iniurium etiam seipsum iniuria afficere: Lex *vetat, quenquam esse dolo malo causam adiuuantem violandi legem.* Sed *iniuria est delictum, seu legis violatio.* Qui *itaque causa sibi ipse dolo extitit iniuriã inferendi, in seipsum legẽ egreditur.* Qui *autem in aliquem delinquit, contra legem eundem iniuria afficit.* Qui *itaq; quemuis afficit iniuria, etiam ipse semet afficit iniuria.* Rur*sus:* Peccatum *est è genere dãnorum, seu læsionum, & quicunq; peccat, in se ipsum peccat.* Quare *quicunq; peccat. ipse se indignè lædit.* Quod *si hoc est, iniuria sese afficit.* Pr*ætereà & sic concludit:* Qui *in alterius persona legem violans læditur, ipse se lædit.* Hoc *autem est afficere iniuria.* Quare *qui iniuria afficit, etiam in quolibet omnis omnino ipse se iniuria afficit.*

DI

DISPVTATIONEM *de rebus bonis & malis, quã ipse introducit, ac probat, cõuenientissimã ait esse vitæ, maximéq; prænotiones insitas attingere. Atq; hæc quidem dixit in libro exhortationũ tertio. Verùm in primo ait, hanc disputationẽ abstrahere hominẽ ab aliis omnibus, tanquam nihil ad nos pertinentibus, neque ad felicitatem quicquam conferentibus. Vide itaque quomodo sibi cõsentanea dicat, pronũtians eum qui nos abstrahit à vita, sanitate, quiete, sensuum integritate, dicítq; has res nihil ad nos pertinere, quas à* Diis *petimus, cum, inquã, pronuntians vitæ ac communibus anticipationibus maximè consentire. Verùm ne repugnantiam negandi facultas esset, in tertio de iustitia hæc dixit: Quare propter excellentẽ magnitudinem, & pulchritudinẽ, fabulis ac fictis rebus similia, nec hominis naturæ ac ingenio congruentia, videmur dicere. Quomodo quisquã clarius confessus fuerit, se sibi cõtraria dicere, quàm iste, qui scribit*

ea congruere vitæ, maximeque notitias insitas attingere, quæ tamen propter hyperbolen aut figmenta videri, ac supra hominẽ, supráque humanum ingenium dici?

Pronuntiat Chrysippus naturã infelicitatis esse vitium. Sic enim in omnibus libris naturalibus, ac moralibus scribit, ac contendit, vitiosam vitã, & infelicem vitam esse prorsus eandẽ. In tertio vero de natura, cum præmisisset, quòd conducibilius sit, amẽtem & excordẽ viuere, quàm nõ viuere, quãuis sapiens nunquam sis futurus: subiicit: Talia ‹‹ siquidẽ bona sunt hominibus, vt quodãmodo ‹‹ mala sint mediis priora. Quod itaq;, cùm in ‹‹ aliis scriptis dixisset, nihil vtile stultis esse, hìc cõtrà dicat, stultã vitam cõducere, id sine maiori reprehẽsione prætermitto. Quod verò mediis, quæ apud Stoicos, nec mala, nec bona sunt, mala præualere dicit, nihil aliud dicit, quàm non malis mala præualere, ac quod infelix est, conducibilius esse eo, quod est nõ infelix. Sic quod est nõ infelix, arbitra

tur

tur incommodius, ac proinde dãnosius esse infelici. Cùm vult igitur hanc absurditatem extenuare, hæc de malis subiicit: Non sunt *autẽ hæc præualẽtia, sed ipsa ratio, cum qua viuere magis cõuenit, etsi stulti simus futuri. Primũ itaq; vitium appellat mala, quæq́; vitiũ participant: aliud præterea nihil. Vitiũ verò est rationale, vel potius ratio aberrans, ac deprauata. Nihil igitur aliud est, cũ ratione stultos viuere, quàm cum vitio viuere. Deinde viuere stultos, est viuere infelices, ac miseros. Quousque itaque hoc antecedit media? Non enim vsque ad felicitatem, ait Chrysippus, hoc præcedere infelicitatem. Sed nec vllo modo, aiunt Stoici, Chrysippus arbitratur aut mansionem in vita, bonis, aut abitionem malis annumerandam esse, sed in genere rerum, quæ natura mediæ sunt, collocandam. Quare & felicibus aliquando conuenit sese vita educere, contráque infelicibus in vita permanere. Deinde quæ maior hac reperiri*

potest repugnantia in isthac expetitione declinationéque rerum, quàm conuenire summè fœlicibus, propter defectum alicuius rerum indifferentium bonis præsentibus absistere, & indifferentium nihil eligendum aut fugiendum esse, sed solum id quod bonum est eligendum, solum malum fugiendum? Atque vtrunque putant Stoici. Fit itaque eorum sententia, vt neque ad res expetendas, neque ad fugiendas, actionum suarum consilia accommodent, sed aliorsum dirigentes pro earum rerum ratione, quas neque fugiunt, neque expetunt, & viuant, & moriantur.

CONFITETVR *Chrysippus maximam differentiam esse bonorum, & malorum, quod & necessarium est: siquidem hæc in extremam infelicitatem statim deijciunt, illa ad summam felicitatem euehunt eum, ad quem accedunt. Bona verò & mala esse sensilia, secundo de fine his verbis scribit: Quòd enim sensibilia sint bona &* "

mala,

» *mala, & his ascißcit dicere: Nam non so-*
» *lum veri affectus, eorúmque species, putà*
» *dolor, metus & cætera generis eiusdem,*
» *sensu percipi possunt, sed etiã furtum, scor-*
» *tatio, & similia sensum sui adferunt. Om-*
» *ninò enim stultitia, timiditas, & alia nõ pau-*
» *ca vitia, itẽ non solùm lætitia, beneficentia,*
» *& aliorum multorũ officiorum recta exe-*
» *quutio, sed etiam prudentia, fortitudo, &*
» *reliquæ virtutes sensum excitant. Ac vt*
reliquam istarũ sententiarum absurditatem
prætercam, quis negabit, eas pugnare cum
illis, quæ de suo Sapiente non sentiente di-
cunt? Quomodo, quæso, non est hoc longè
absurdißimũ: Eum, qui fit ex malo bonus,
ignorare præsens bonũ & sensibile, & ma-
gnam cũ malo differentiam habens, támq;
non sentire adesse sibi virtutem, vt etiã
vitiũ sibi adhærere putet? Aut enim igno-
rare dubitaréue nemo potest, vtrũ sit vir-
tutibus præditus omnibus: aut exigua quæ-
dã, prorsúsque perspectu difficilis est dif-

ferentia virtutis & vitij, felicitatis & infelicitatis, honestissimæ & turpissimæ vitæ, si quis in se harum rerum commutationem non sentiat.

IN VLTIMO *vnius illius de vitis corporis quatuor cõplexi libros ait Chrysippus, Sapientem non esse curiosum, sed rerum tantùm suarũ satagere. Sunt autem hæc eius verba:* Equidem *arbitror prudentem & minimè curiosum esse, & paucorum curam agere, & sua negotia gerere, cùm sit eiusdem sapientiæ, sua tantùm, & pauca curare. His propemodum similia scripsit in libro de rebus propter se expetẽdis, hisce verbis: Videtur enim reuera tranquilla & quieta vita extra periculum & lapsum collocata esse: id quod vulgus hominum non potest valdè perspicere. Quòd quidem ab* Epicuro *prouidentiam tollente propter otium, quo* Deum *beat, non valdè differat* Chrysippus*, hîc manifestum est. Verùm idem in primo de vitis ait, Sapientem sponte*

sua

sua suscepturũ regnũ, vt inde lucretur, ac si non potest ipse regnare, conuersaturũ conuicturúmque cum Rege, itémq; vnà militaturum: quales reges erant Hydanthyrsus Scytha, & Leucon Ponticus. Apponã & hanc ipsius dictionem, vt videamus vtrùm quomodo ex nete & hypate sit consonãtia, sic sibi consentanea sit vita hominis, qui eam incuriosam & paucorum satagentem eligit, sed posteà cum Scythis equitat, & Bosphoranorum tyrãnorum res procurat, qualicunque tandem necessitate adigente. Ait:
» *Quòd enim Sapiens militabit, viuétque*
» *cum regibus, rursus inspiciamus his con-*
» *sequenter, aliquibus sanè ne hæc quidem*
» *sentientibus propter similes causas, nobis*
» *tamen etiam hæc Sapienti concedentibus*
» *propter finitimas rationes. Et paulò pòst.*
Neque modò cum progressis aliquantum ad virtutis aditum, ac compositis certa vitæ ratione ac moribus, vt cum Leucone & Hydanthyrso. Callisthenẽ aliqui reprehendunt,

dunt, quòd ad Alexandrum nauigarit ſpe Olynthi inſtaurandæ, Ariſtotelis exemplo, qui Stagiræ reſtitutionem impetrauit. Ephorum, Xenocratem, Menedemum laudant, quòd Alexandri conſuetudinem refutarunt. At verò Chryſippus lucri gratia in caput præcipitem dat Sapientem in Panticapæum, & Scytharum ſolitudinem. Quòd enim quæſtus faciẽdi gratia Sapientẽ ſuum ita tractet, etiã antè demonſtrauit, cùm tria lucri genera Sapienti maximè conueniẽtia demonſtrauit, ex regno putà, ex amicis, & ad hæc tertium, quod ex ſapientiæ venditatione exiſtit. Atqui cùm multis in locis ad faſtidium vſque hæc laudat,

Nam quid mortali, ni duo ſola?

tum verò in commentariis rerum naturalium dicit, Sapientem, etſi maximas facultates amittat, arbitraturum tamen ſe drachmæ vnius iacturam feciſſe. Iſto pacto Sapiẽtem illic attollit atq; exaggerat, rurſus hîc in mercenariam vitam, ac ſapientiæ

tiæ venditationem abiicit. Ait nanque eum petiturum & præcepturũ mercedem, modò ſtatim à primo, modò veniente die diſcipulo conſtituta. Ac hoc quidem poſterius ait humanius eſſe, illud verò, præcipere, tutius videri, quòd locus hic (dilationem dico) iniuriæ ſit opportunus. Sic enim
„ *ſcribit:* Non *omnes qui ſapiunt, mercedem*
„ *eodem modo exigunt, ſed aliter atque aliter*
„ *maior pars, prout res tulerit, non hoc qui-*
„ *dem promittentes ſe diſcipulum effecturos*
„ *bonum, ídque anni ſpatio, ſed illud modò*
„ *quod in ipſis ſitum eſt, ad conſtitutum tem-*
„ *pus ſe id curaturos.* Et *infrà:* Tem*púſque*
„ *dignoſcet, vtrùm ſtatim in ipſo ingreſſu*
„ *mercedem accipere oporteat, quomodo*
„ *complures fecerunt, an verò dilationem*
„ *concedere: quod etſi videri poßit humanius,*
„ *hic tamen locus iniuriæ magis obnoxius*
„ *eſt.* V*erùm quomodo Sapiens pecuniarum contemptor fuerit, ſi virtutem argento ſyngrapha cauto tradit, ac quamuis virtutem*

non

non tradiderit, mercedulam tamen exigit, quasi suo functus sit officio? aut qui maior extiterit omni damno, si solicitè cauet, ne in mercedula patiatur iniuriã? Nam nisi qui damno afficitur, iniuriam nemo patitur. Sic cùm in aliis scriptis pronuntiarit, Sapientem iniuriam pati non posse, hîc tamen ait locum istum, hoc est, dilationem iniuriã admittere.

In libro de Rep. ait, ciues voluptatis causa nihil facturos aut cõparaturos esse: laudátque Euripidem, cuius hæc citat:

Quo est opus mortali, ni duobus modó
Cereris fruge, &c.

Deinde paulò pòst laudat Diogenem in propatulo defricantem sibi penem, hæcque spectantibus dicentem. O` si possem famen quoque hoc pacto à ventre depellere. Quàm constanti ergo ratione laudat eodem loco, & eum, qui voluptatem exterminat, & eum, qui voluptatis causa talia admittit, taliq; sese turpitudine contaminat?

Cùm

Cùm scripsisset itaque in libris de Natura, quòd ea cōplures animantes pulchritudinis gratia produxit, vt quæ pulchra amet, & varietate delectetur, cúmque addidisset rem alienissimā, pauonē caudæ causa, ob eius scilicet pulchritudinem esse editū: contrà libro de Rep. vehemēter eos accusat, qui pauones ac philomelas alunt, velut cōtrarius legislator mundi legislatori, ac derisor naturæ curiosè pulchritudinē exquirentis in huiusmodi animātibus, quibus Sapiēs in ciuitate nullum locū relinquit. Quî nanq; fieri potest, vt quarū auium matrem prouidentiam laudat, earū effœminatos altores nō absurdè accuset? In quinto itaq; de natura, cùm dixisset, galeritas percommodè nos expergefacere, murésq; nos cogere singula diligēter collocare, tū verisimile esse naturā pulchritudinis studiosam varietate delectari, his deinde verbis vsus est: Huius rei argumentū maximū apparuerit in pauonis cauda. Ibi siquidē ostendit natura ipsam animantē factam

esse

ea congruere vitæ, maximeque notitias insitas attingere, quæ tamen propter hyperbolen ait figmenta videri, ac supra hominẽ, supráque humanum ingenium dici?

Pronuntiat Chrysippus naturã infelicitatis esse vitium. *Sic enim in omnibus libris naturalibus, ac moralibus scribit, ac contendit, vitiosam vitã, & infelicem vitam esse prorsus eandẽ. In tertio verò de natura, cum præmisisset, quòd conducibilius sit, amẽtem & excorde viuere, quàm nõ viuere, quãuis sapiens nunquam sis futurus: subiicit:* Talia ‹‹
siquidẽ bona sunt hominibus, vt quodãmodo ‹‹
mala sint mediis priora. Quod itaq;, cùm in ‹‹
aliis scriptis dixisset, nihil vtile stultis esse, hîc cõtrà dicat, stultã vitam cõducere, id sine maiori reprehẽsione prætermitto. Quod verò mediis, quæ apud Stoicos, *nec mala, nec bona sunt, mala præualere dicit, nihil aliud dicit, quàm non malis mala præualere, ac quod infelix est, conducibilius esse eo, quod est nõ infelix. Sic quod est nõ infelix, arbitra*

tur

tur incommodius, ac proinde dānosius esse infelici. Cùm vult igitur hanc absurditatem
» extenuare, hæc de malis subiicit: Non sunt
» autē hæc præualētia, sed ipsa ratio, cum qua
» viuere magis cōuenit, etsi stulti simus futu-
» ri. Primū itaq; vitium appellat mala, quæq; vitiū participant: aliud præterea nihil. Vitiū verò est rationale, vel potius ratio aberrans, ac deprauata. Nihil igitur aliud est, cū ratione stultos viuere, quàm cum vitio viuere. Deinde viuere stultos, est viuere infelices, ac miseros. Quousque itaque hoc antecedit media? Non enim vsque ad felicitatem, ait Chrysippus, hoc præcedere infelicitatem. Sed nec vllo modo, aiunt Stoici, Chrysippus arbitratur aut mansionem in vita, bonis, aut abitionem malis annumerandam esse, sed in genere rerum, quæ natura mediæ sunt, collocandam. Quare & felicibus aliquando conuenit sese vita educere, contráque infelicibus in vita permanere. Deinde quæ maior hac reperiri

potest repugnantia in isthac expetitione declinationéque rerum, quàm conuenire summè fœlicibus, propter defectum alicuius rerum indifferentium bonis præsentibus absistere, & indifferentium nihil eligendum aut fugiendum esse, sed solum id quod bonum est eligendum, solum malum fugiendum? Atque vtrunque putant Stoici. Fit itaque eorum sententia, vt neque ad res expetendas, neque ad fugiendas, actionum suarum consilia accommodent, sed aliorsum dirigentes pro earum rerum ratione, quas neque fugiunt, neque expetunt, & viuant, & moriantur.

CONFITETVR *Chrysippus maximam differentiam esse bonorum, & malorum, quod & necessarium est: siquidem hæc in extremam infelicitatem statim deijciunt, illa ad summam felicitatem euehunt eum, ad quem accedunt. Bona verò & mala esse sensilia, secundo de fine his verbis scribit: Quòd enim sensibilia sint bona &* "
mala,

» mala, & his ascíscit dicere: Nam non solum veri affectus, eorúmque species, putà dolor, metus & cætera generis eiusdem, sensu percipi possunt, sed etiā furtum, scortatio, & similia sensum sui adferunt. Omninò enim stultitia, timiditas, & alia nō pauca vitia, itē non solùm lætitia, beneficentia, & aliorum multorū officiorum recta exequutio, sed etiam prudentia, fortitudo, & reliquæ virtutes sensum excitant. Ac vt reliquam istarū sententiarum absurditatem præteream, quis negabit, eas pugnare cum illis, quæ de suo Sapiente non sentiente dicunt? Quomodo, quæso, non est hoc longè absurdissimū: Eum, qui fit ex malo bonus, ignorare præsens bonū & sensibile, & magnam cū malo differentiam habens, támq; non sentire adesse sibi virtutem, vt etiā vitiū sibi adhærere putet? Aut enim ignorare dubitaréue nemo potest, vtrū sit virtutibus præditus omnibus: aut exigua quædā, prorsúsque perspectu difficilis est dif-

ferentia virtutis & vitij, felicitatis & infelicitatis, honestissimæ & turpissimæ vitæ, si quis in se harum rerum commutationem non sentiat.

IN VLTIMO *vnius illius de vitis corporis quatuor cõplexi libros ait Chrysippus, Sapientem non esse curiosum, sed rerum tantùm suarũ satagere. Sunt autem hæc eius verba:* Equidem *arbitror prudentem & minimè curiosum esse, & paucorum curam agere, & sua negotia gerere, cùm sit eiusdem sapientiæ, sua tantùm, & pauca curare. His propemodum similia scripsit in libro de rebus propter se expetẽdis, hisce verbis:* Videt*ur enim reuera tranquilla & quieta vita extra periculum & lapsum collocata esse: id quod vulgus hominum non potest valdè perspicere.* Q*uòd quidem ab* Epicuro *prouidentiam tollente propter otium, quo* Deum *beat, non valdè differat* Chrysippus, *hîc manifestum est.* Verùm *idem in primo de vitis ait,* Sapientem *sponte*

sua

sua suscepturũ regnu, vt inde lucretur, ac si non potest ipse regnare, conuersaturũ conuicturúmque cum Rege, itémq; vnà militaturum: quales reges erant Hydanthyrsus *Scytha, &* Leucon Ponticus. *Apponã & hanc ipsius dictionem, vt videamus vtrùm quomodo ex nete & hypate fit consonãtia, sic sibi consentanea sit vita hominis, qui eam incuriosam & paucorum satagentem eligit, sed posteà cum Scythis equitat, &* Bosphoranorum *tyrãnorum res procurat, qualicunque tandem necessitate adigente. Ait:*
» *Quòd enim Sapiens militabit, viuétque*
» *cum regibus, rursus inspiciamus his con-*
» *sequenter, aliquibus sanè ne hæc quidem*
» *sentientibus propter similes causas, nobis*
» *tamen etiam hæc Sapienti concedentibus*
» *propter finitimas rationes. Et paulò pòst.*
. Neque modò cum progressis aliquantum ad virtutis aditum, ac compositis certa vitæ ratione ac moribus, vt cum Leucone & Hydanthyrso. *Callisthenẽ aliqui reprehendunt,*

dunt, quòd ad Alexandrum nauigarit ſpe Olynthi inſtaurandæ, Ariſtotelis exemplo, qui Stagiræ reſtitutionem impetrauit. Ephorum, Xenocratem, Menedemum laudant, quòd Alexandri conſuetudinem refutarunt. At verò Chryſippus lucri gratia in caput præcipitem dat Sapientem in Panticapæum, & Scytharum ſolitudinem. Quòd enim quæſtus faciẽdi gratia Sapientẽ ſuum ita tractet, etiã antè demonſtrauit, cùm tria lucri genera Sapienti maximè conueniẽtia demonſtrauit, ex regno putà, ex amicis, & ad hæc tertium, quod ex ſapientiæ venditatione exiſtit. Atqui cùm multis in locis ad faſtidium vſque hæc laudat,

Nam quid mortali, ni duo ſola?

tum verò in commentariis rerum naturalium dicit, Sapientem, etſi maximas facultates amittat, arbitraturum tamen ſe drachmæ vnius iacturam feciſſe. Iſto pacto Sapiẽtem illic attollit atq; exaggerat, rurſus hîc in mercenariam vitam, ac ſapien-

tiæ

tiæ venditationem abiicit. Ait nanque eum petiturum & præcepturũ mercedem, modò statim à primo, modò veniente die discipulo constituta. Ac hoc quidem posterius ait humanius esse, illud verò, præcipere, tutius videri, quòd locus hic (dilationem dico) iniuriæ sit opportunus. Sic enim » *scribit:* Non *omnes qui sapiunt, mercedem* » *eodem modo exigunt, sed aliter atque aliter* » *maior pars, prout res tulerit, non hoc qui-* » *dem promittentes se discipulum effecturos* » *bonum, ídque anni spatio, sed illud modò* » *quod in ipsis situm est, ad constitutum tem-* » *pus se id curaturos.* Et *infrà:* Tempúsque » *dignoscet, vtrùm statim in ipso ingressu* » *mercedem accipere oporteat, quomodo* » *complures fecerunt, an verò dilationem* » *concedere: quod etsi videri posit humanius,* » *hic tamen locus iniuriæ magis obnoxius* » *est.* Verùm *quomodo Sapiens pecuniarum contemptor fuerit, si virtutem argento syngrapha cauto tradit, ac quamuis virtutem*

non

non tradiderit, mercedulam tamen exigit, quasi suo functus sit officio? aut quî maior extiterit omni damno, si solicitè cauet, ne in mercedula patiatur iniuriã? Nam nisi qui damno afficitur, iniuriam nemo patitur. Sic cùm in aliis scriptis pronuntiarit, Sapientem iniuriam pati non posse, hîc tamen ait locum istum, hoc est, dilationem iniuriã admittere.

In libro de Rep. ait, ciues voluptatis causa nihil facturos aut cõparaturos esse: laudátque Euripidem, cuius hæc citat:

Quo est opus mortali, ni duobus modó
Cereris fruge, &c.

Deinde paulò pòst laudat Diogenem in propatulo defricantem sibi penem, hæcque spectantibus dicentem. O' si possem famen quoque hoc pacto à ventre depellere. Quàm constanti ergo ratione laudat eodem loco, & eum, qui voluptatem exterminat, & eum, qui voluptatis causa talia admittit, taliq; sese turpitudine contaminat?

Cùm

Cùm scripsisset itaque in libris de Natura, quòd ea cõplures animantes pulchritudinis gratia produxit, vt quæ pulchra amet, & varietate delectetur, cúmque addidisset rem alienißimã, pauonẽ caudæ causa, ob eius scilicet pulchritudinem esse editũ: contrà libro de Rep. vehemẽter eos accusat, qui pauones ac philomelas alunt, velut cõtrarius legislator mundi legislatori, ac derisor naturæ curiosè pulchritudinẽ exquirentis in huiusmodi animãtibus, quibus Sapiẽs in ciuitate nullum locũ relinquit. Quî nanq; fieri potest, vt quarũ auium matrem prouidentiam laudat, earũ effœminatos altores nõ absurdè accuset? In quinto itaq; de natura, cùm dixisset, galeritas percommodè nos expergefacere, muresq; nos cogere singula diligẽter collocare, tũ verisimile esse naturã pulchritudinis studiosam varietate delectari, his deinde verbis vsus est: Huius rei argumentũ maximũ apparuerit in pauonis cauda. Ibi siquidẽ ostendit natura ipsam animantẽ factam esse

*esse propter caudã, non contrà. Sic marẽ na- "
scentem sequuta est fœmina. In cõmentario "
autẽ de Rep. paulò pòst, quàm dixit: Futurũ "
mox est, vt etiã sterquilinia pingamus: sub- "
iungit, Rustica opera nõnulli topiario exor- "
nant, & myrtis, pauonésque & columbas "
alunt, necnon perdices, vt cacabent, itẽque "
philomelas. Libenter certè interrogarem "
Chrysippũ, ecquid de apibus, déque melle
sentiat? Nam cõsequens est ei, quod dixit,
Galeritas vtiliter, apes inutiliter à natura
proditas dicere. Quòd si apibus in ciui-
tate locum relinquit, quare ciues arcet ab
ijs, quæ aures, oculósque delectant? In
summa quemadmodum absurdè facit, qui
conuiuas reprehendit, quòd bellariis, vino,
obsoniis, vtuntur, eũ tamẽ laudat, qui ad has
lautitias inuitauit, ipsásq; præparauit: sic il-
le cõtraria sibi dicere nulli curæ habet, qui
prouidentiã quidẽ laudat, quòd pisces, aues,
mel, vinum apparârit: eos verò repreben-
dit, qui, rebus istis omißis, non sint contenti,*
Cereris

" *Cereris fruge, poculisque aqualibus,*
" *quæ sunt & ad manum posita, & nos alere*
" *nata.*

" *Item vbi dixit in exhortatoriis, quòd*
" *hæc sine ratione sint accusata, incestus cum*
" *matre, filia, sorore, & cibi genus aliquod,*
" *& à coitu funeréue processus ad templum,*
" » *subiicit:* Etiam *feras in exemplum nobis in-*
» *tuendas esse, ac ex earum consuetudine col-*
» *ligendum talium rerũ, nihil nec absurdum,*
» *nec contra naturam esse.* Percommodè *si-*
» *quidem in his à feris exempla sumi, vt pute-*
» *mus neque coeuntia, neque generãtia, neq;*
» *morientia in sacris locis numen polluere.*
Contrà *libro quinto de* Natura *dicit,* He*sio*
dum rectè quidem vetare, nè quis in fluuios
& fontes meiat: verũtamen tolerabilius ibi
meij, quàm ad aram, aut Dei *statuam: nec*
ad rem pertinere, quòd canes & asini hæc
faciant, aut pueri infantes, omni cura &
consyderatione talium rerum vacãtes. Ab-
surdum itaque est efferationem animalium

ratione carẽtium illic percommodam dicere, hîc verò à ratione alienam.

NONNVLLI *Philosophi constituunt, ex eo quòd cogi quis videtur ab extrinsecus oblatis causis appetitiones dimittere, in rationali parte animi motum quendam aduẽtitium, qui maximè cernitur in rebus dubiæ ac ancipitis electionis. Nam cùm duæ res æquipollent, paréfque sunt, si alteram sumere sit necesse, nec sit causa, quæ ad alteram potius inclinet animum, eò quòd altera nihil differat ab altera, tunc vis hæc aduentitia, sumpto sibi animi inclinandi iure, dubitationem decidere solet. Aduersus hos Philosophos, vt in multis partibus per causarum sublationẽ naturæ vim afferentes, disputans Chrysippus, affert taxillum, & stateram, multáque eiusmodi, quæ nequeunt nunc hos, nunc illos casus & inclinationes accipere sine causa aliqua & differẽtia, quæ vel ex ipsis rebus, vel ex propinquis extrinsecus existat. Quod enim sine causa prorsus* teme

temeréque fiat, in rerũ natura nihil esse. In *istis verò commentitiis superuentionibus, quas* ἐπελεύσεις *vocãt, causas occultas subesse, quæ clam nobis impetũ nostrum in alteram partẽ agunt.* Atque *hæc quidem sunt ex notissimis eius libris desumpta.* Quæ *verò his ex aduerso cõtraria dixit, ea quoniam nõ sunt in promptu ac omnibus exposita, nullo verbo cõmutato apponã.* Nam *in libro de iudicando cùm finxisset duos cursores simul decurrisse, quærit, ecquid* Præsidi *certaminis faciundum sit.* ” V*trùm, inquit,* Præ-
” *sidi licèt vtri velit eorum dare purpuram?*
” Sed & *hoc positũ sit, quòd* Præsidi *sint fa-*
” *miliariores, vt eis de suo aliquid potius lar-*
” *giturus penè videatur, quàm vt alterũ frau*
” *det re, quæ velut sorte dubia quasi commu-*
” *nis vtriusque sit facta.* V*trùm, inquam,*
” Præsidi *licebit, ex fortuita inclinatione*
” *purpuram dare?* Appello *autem fortuitam*
” *inclinationem, qualis existit, quum, dua-*
” *bus drachmis cæteroqui similibus propo-*

sitis, alteram, inclinatione ad eam facta, sumimus. In *sexto autem de officio postquã dixit, nonnullas res esse multa cõsyderatione aut attentione indignas, arbitratur debere nos in huiusmodi, electionem fortuitæ mentis inclinationi, velut sorti, committere.* Exẽpli *gratia, inquit, si ex probãtibus has,* " *puta duas drachmas, aliquãto tempore alij* " *hanc, alij illam dixerint esse pulchram, vna* " *verò sit accipienda, tũc, omissa longiore cõ-* " *syderatione, alterutram, quam fors tulerit,* " *secundũ alicuius arbitriũ sortitò capiemus,* " *etsi sanè drachmam deteriorem capturi si-* " *mus.* In *his siquidem sortitio ac fortuita mẽ-* " *tis citra vllam omnino causam motæ incli-* " *natio, indifferentium captionem inducit.* "

In *tertio de* Dialectica *cùm præmisisset,* Platonẽ, *&* Aristotelẽ, *cæteròsq; deinceps vsq; ad* Polemonem, *&* Stratonem *studiosè* Dialecticam *excoluisse, studiosißimè verò* Socratem: *adiecissetque, nec recusandũ esse cõmunem cum tot ac talibus viris errorem:*

subiun

" *ſubiungit hæc verba:*Nam *ſi obiter de Dia-*
" *lecticis dixiſſent,aliquis fortaßis hunc* Phi-
" *loſophiæ locum deriſiſſet: ſed cùm tam ſe-*
" *riò,támque diligenter dixerint,quaſi ex ma*
" *ximis,ea,maximéque neceſſariis facultati-*
" *bus ſint, non eſt probabile,viros illos tan-*
" *tùm erraſſe,qui in omnibus* Philoſophiæ *par*
" *tibus tales reuera extiterunt , quales eos*
" *fuiſſe taciti cogitamus.* Quid *tu itaque, di-*
xerit quiſpiam, tot talibúſque viris repu-
gnare nunquam deſines: nullum eos arguen
di in præcipuis, opinione tua, maximíſque
rebus finem facies? Neque *enim de* Dialecti
ca ſtudiosè, de principio autem, de Diis, *de*
iuſtitia, aliud agentes ac ludibundi ſcripſe-
runt. De *quibus rebus eorum diſputationẽ*
appellas cæcam, ſibi repugnantem, ac alia
ſexcenta vitia habentem.

Gaudium ex alienis malis oriens alicubi negat in rerum natura eſſe, quòd id in ſtudioſorum ac elegantiũ virorũ neminem vllo modo cadat. V*erùm libro ſecundo de* Bono,

exposita inuidiæ natura, quòd ea sit dolor ex bonis alienis natus eis, qui cupiant vtique deprimere proximos, quo ipsi excellant: coniungit ei gaudiũ ex alienis malis nascens.
Huic inuidiæ connexa est voluptas ex alie- ‹‹
nis malis percepta; cùm homines cupiunt ‹‹
alios ob similes causas deprimi. Misericordia ‹‹
porrò nascitur, cùm homines emouentur mo- ‹‹
tibus aliis naturalibus. *Hoc enim loco satis* ‹‹
manifestè reliquit, vt inuidiam & misericordiam, sic gaudium ex alienis malis, quod tamen aliis in locis negat subsistere: vt & improbitatis odium, & turpis lucri studium inficiatur.

DIXIT *Chrysippus multis in locis, temporis diuturnitatẽ ad felicitatis magnitudinem nihil adferre, sed ex æquo felices esse, & eos qui longißimo temporis tractu, & eos qui impartili momẽto beatitatis participes viuunt. Contrà dixit in aliis nec paucioribus locis, quòd ne digitum quidem extendere conueniat breuißimæ sapientiæ*

gratia,

gratia, quæ fulgetræ more trãsuolaret. Sufficiet apposuisse, quæ de hac re libro sexto moralium quæstionũ scripsit. Nã *cùm præposuisset, nec omni bono gaudium, nec omni officio recto grandiloquentiã æquè cõueni-*
„ *re: intulit illa:* Nam *si quis sapientiã non esset*
„ *habiturus diutius temporis momẽto, aut ex-*
„ *tremo vitæ puncto, ne digitũ quidem conue-*
„ *niret exporrigere, ita potiundæ sapientiæ*
„ *gratia, quamuis longioris temporis spatium*
„ *nihilomagis homines beet, nec felicitas im-*
„ *mortalis breuißimæ præferenda sit. Quod si itaque* Chrysippus *cùm* Epicuro *putaret, sapientiam esse bonum felicitatis efficiens, ipsam solum dogmatis absurditatem, nouitatémque reprehendere oporteret: nunc verò cùm ei sapientia nihil aliud natura sua sit, quàm ipsa felicitas, quomodo, quæso, non pugnant hæc inter se, æquè eligendam breuißimam felicitatem, atque immortalem: verùm breuißimam nulla re dignam esse.*

*Aiunt virtutes sese consequi, non ea solùm de causa, quòd, qui vnam habet, omnes habeat, sed & illa, quòd qui cum vna quiduis facit, cum omnibus faciat. Negant etiam Stoici aut hominem perfectum esse, qui non omnibus virtutibus sit præditus, aut actionem perfectam, quæ non sit ab omnibus edita virtutibus. Verùm Chrysippus sexto moralium quæstionum negat * sapientem semper se fortiter gerere, aut malum timidè, quasi oporteat, visis aliquibus obiectis, iudicia sua hunc tueri, illū deserere. Sed nec, inquit, credibile est, malum semper intemperanter agere. Itaque si fortiter se gerere nihil aliud est, quàm fortitudine vti, & ignauè agere idem valet, quod ignauia vti: profectò pugnantia dicunt, qui aiunt, præditū vna virtute vnóue vitio cum omnibus agere, nō tamen * fortem semper facere fortiter, nec timidè malum.*

*alias fortem.

*alias sapientem.

Rhetoricam definit, artem de ornatu, ac ordine pronuntiatæ orationis tractantem.

Sed

" *Sed & illa libro primo scripsit:* Nec verò
" *solùm curæ habendum arbitror liberalem*
" *ac simplicem in orationibus quoque ornatũ,*
" *sed & conuenientem actionem, tum in vocis*
" *congruentibus modis, tum in oris manuúm-*
" *que decentibus motibus ac figuris.* Hoc loco
cùm sit tam ambitiosè accuratus atque exactus, contrà in eodem libro, cùm de vocalium collisione quædam præmisisset, non solùm ait, hæc esse negligenda sequentibus præstantiora, sed & aliquas obscuritates, & ellipses, & verò solœcismos, quorum non paucos puderet. Quod itaque nunc vsque ad *manuum, ac oris decentiam concedit oratoribus, suam vt exornent orationem, rursus verò permittit, vt defectuũ, obscuritatũque sint securi: sed & solœcismos citra ruborem dicant, inconstantia est eius hominis, qui, quicquid in buccam venerit, dicat.*

In Naturalibus *positionibus, cùm diligenter monuisset, vt ne rebus experientiam & historiam, hoc est, inspectionẽ requiren-*

tibus assentiamur, ait: Neque cum Platone "
sentiamus, liquidum alimentū in pulmonem, "
siccum in ventriculum deferri, nec aliis hu- "
ius generis erratis implicemur. Equidem "
existimo, omnium & repugnantiam maximam & erratum turpissimū esse, si quis in eo reprehendat alios, in quod deinde ipse sine cautione vlla incurrat. Verùm enimuerò ipse ait, axiomatum complexiones denario numero confectas multitudine excedere centum myriadas, cū hoc nec per se diligenter quæsierit, nec hominum experientium opera ad veritatē indagandam sit vsus. Atqui Plato sentētiæ suæ testes habet Medicorum celeberrimos Hippocratem, Philistionē, Dioxippum Hippocrateū, ac ex Poëtis Euripidem, Alcæū, Eupolim, Eratosthenē, quippe qui omnes dicant, potum pulmones transire: Chrysippum verò cuncti arguunt Arithmetici, in quibus est Hipparcus. Ostēdit enim Chrysippū in maximo calculi erro re versatū, siquidem Aientiū genus conficit

axioma

" axiomatum complexorum X myriadas & " amplius ter mille quadraginta nouem: Ne- " gantium verò nongenta quinquaginta duo " supra triginta vnam myriadas.

VETERVM nonnulli dicebant, idẽ Zenoni vsu venire, quod illi acidum vinum habenti; qui id nec pro vino, nec pro aceto distrahere posset. Nam productum Zenoni nec boni, nec indifferentis rationem habet. Verùm Chrysippus longè etiam difficiliorẽ eius rei dispositionem reddidit. Nunc enim dicit illos insanire, qui diuitias, sanitatem, quietem, corporis integritatẽ nihili faciunt, nec consectãtur: adductísque illis Hesiodiis,

Perse operare, Deûm genus.

subiungit insaniã esse contrariũ suadere sic,

Ne tu Perse operere, Deûm genus.

Item in cõmentariis de vitis ait, Sapientem & cum regibus congressurũ quæstus causa, & pecunia sapientiã venditaturũ, ita vt discipulorũ ab aliis mercedẽ præcipiat, cum

aliis

aliis de ea paciſcatur. Itẽ in ſeptimo de officiis ait, ſapientẽ in caput etiã ſaltaturũ talẽti mercede. Sed et in primo de bonis cõcedit propemodũ, & dat, vt quilibet pro arbitrio ſuo producta appellet bona, eiſque cõtraria mala. Ita enim ſcribit: Si quis vult iuxta cõ- "
mutationes haſce aliud eorum appellare bo "
num, aliud malũ, ſic ſanè appellet, dummodo "
in has res iudicio deferatur, nõ fortè aber- "
ret, vt earũ quidem ſignificata ſine errore "
teneat, cæteroqui verò in eis appellandi cõ- "
ſuetudinẽ conſectetur. Rurſus verò qui di- "
ctis locis productũ bonis aggregarat, commiſcuerátq;, in aliis contrariũ dicit, in totum nihil horum ad nos pertinere: imò rationem nos ab omnibus huiuſmodi auertere atque auellere. Atq; hæc quidẽ in primo de exhortãdo ſcripſit. In tertio verò de Natura dicit quòd à nõnullis regnãtes, & copiis abundantes beati prædicẽtur, perinde eſſe, ac ſi aureis matulis & fimbriis vtentes beati prædicarẽtur. Bono certè viro facultatũ iacturam

ram nō grauiorē accidere, quàm drachmæ amißionem, pariáque esse naufragium, & pedis offensionem. Huiusmodi *rebus effectū est, vt Chrysippus nō virtutem modò, sed etiam prouidentiam cōtrariis istis repleuerit.* Nam *virtus quidem prorsus sordida & stulta videbitur, si in istius modi rebus negotietur, occupetúrue, si sapientem earū causa in* Bosphorū *nauigare, inque caput saltare iubeat:* Iupiter *verò ridiculus, si gaudeat cognominibus* Ditātis, Frugiferi, Gratificato*ris, quòd scilicet largiatur hominibus aureas matulas & fimbrias, bonis autem viris reculas drachma æstimandas, quādo ipsius prouidentia locupletātur.* Apollo *certè risu etiā paulò dignior, quòd sedeat responsurus de aureis fimbriis & matulis, de pedū offensionibus euitandis.* Verùm Stoici *longè manifestiorē repugnantiā sua ipsi demonstratione reddunt.* Quo *siquidem, aiunt, bene & malè licet vti, hoc neq; bonū est, neque malū.* Atqui *diuitiis, sanitate, corporis viribus,*

omnes

omnes stulti malè viũtur. Sequitur, nihil horum bonũ esse. Si Deus itaq; non dat hominibus virtutẽ, sed honestum viribus nostris cõparatur, dat autem diuitias & sanitatem sine virtute. certè ea dat non benè vsuris, sed malè, hoc est, damnosè, turpiter, & pernicio sè vsuris. Ac si quidem Dij, cùm possunt donare virtutẽ, non donant, boni & cõmodi nõ sunt. Quòd si nequeunt bonos efficere, certè nec iuuare possunt, cùm hoc sit positũ, nihil rerum reliquarum bonum esse, nihil vtile. Quod verò Dij iudicant pro virtute ac robore eos, qui aliter quàm ipsorum ope boni sunt effecti, nihil est. Nam & malos boni pro virtute ac robore iudicant, vt dicendum sit, nõ magis à Diis homines, quàm ab hominibus Deos iuuari. Verùm nec se bonum pronuntiat Chrysippus, nec suorum familiariũ aut antecessorũ quenquam. Quid itaque de aliis Stoici sentiunt? An non ea quæ dicunt? omnes insanire, dementes esse, impios, legũ violatores, ad summũ infelicitatis ac omnis infortunij gradũ peruenisse, nihilominus tamen

men res nostrũ tam miserè viuentiũ prouidentia Deorũ gubernari. Si Dij itaque, mutata volũtate, nos vellent lædere, afflictare, torquere, conterere, non possent tamen nos peius tractare quàm quomodo nunc sumus affecti, vt pronuntiat Chrysippus*, in vita nostra nullum nec ad malitiam, nec ad infelicitatem augendam locum esse relictum: ita vt si loqui posset, dictura sit cum* Hercule*,*

In malorum plena nouis non est locus.

Quæ itaque magis sibi repugnãtia pronũtiata quisquã repererit, quàm sint illa duo, quorũ alterum de Diis*, alterũ de hominibus* Chrysippus *protulit:* Deos *quàm fieri potest optimè prouidere hominibus, homines, quàm fieri potest, miserrimè ætatẽ degere?*

Pythagoræorum nonnulli Chrysippum reprehendunt, quòd in libris de iustitia scribat, gallinaceos vtiliter à natura proditos esse: nos siquidem expergefaciunt, scorpiones tollunt, pugnis suis nos excitant, amore studióque quodam fortitudinis iniecto. Eos *nihilò minus comedendos, ne vti*

litatem

litatem vincat pullorũ multitudo. Verùm Chrysippus vsqueadeò reprehensores istos contemnit, vt in tertio de Diis hoc scribat de Ioue *Seruatore, patre iustitiæ, bonæ legislationis, pacis. Quẽadmodum ciuitates hominum multitudine abundantes deducunt colonias, bella mouent, ita* Deus *pestis principia solet dare.* Euripidem *quoque, & alios testes laudat.* Dicunt *enim,* Deos *bellum* Troianum *exhauriendæ multitudinis hominum causa concitauisse.* Harum *sententiarum reliquas absurditates ac vitia omitte.* Nec *enim nobis propositũ est, excutere quid parũ rectè, sed quid repugnanter dicant.* Illud *modò considera, quòd cognomenta honesta & humana, facta verò fœda* Barbara *&* Gallicana Diis *attribuit.* Neque *enim coloniarum deductionibus similes sunt pestes & exitia hominũ, qualia bellum* Troianum *effecit, & deinde* Medicum*, ac* Peloponnesiacum*, nisi fortè sciant isti, apud* Plutonem*, & sub terra vrbes aliquas conditas*

ditas esse. Verùm Chrysippus assimilat Deum Deiotaro Gallo, qui cum vellet vni ex pluribus liberis regnum ac domũ legare, reliquos omnes iugulauit, quasi vitis palmites resecaret atque coërceret, vt vnus ille relictus, magnus atque robustus euaderet. Sanè quidem vinitor, dum palmites parui adhuc & debiles sunt, isthuc solet facere, nósque dum catelli recentes adhuc & teneri sunt, eorum multitudinẽ, quò cani parcamus, itidẽ subducimus. Sed Iupiter, qui postquàm non solùm negligenter passus est adolescere, sed ipsemet etiã produxit, & auxit, tunc demũ supplicio afficit, causas pestis atque exitij machinans. Atqui causas & principia nascendi nec præbita oportebat. Sed hoc crimen obiectũ Ioui minus est: illud maius, quòd cùm nullũ bellum sine vitio nascatur, sed omne vel voluptatis, vel pecuniæ, vel gloriæ, vel regni libido cõmittat, Deus generet: sequetur Deũ exasperando deprauandóq; hominũ mẽtes, etiam vitia suscita-

re. Quanquam ait ipſe in libro, de iudicãdo, & iterum in ſecundo de Deis, *quòd parum ſit rationi conſentaneum, numen turpiũ eſſe cauſam. Quemadmodũ enim neque lex violandæ legis cauſa fuerit, neque Dij impietatis exercendæ, ſic rationi conſentancũ, eoſdem nullius rei turpis autores exiſtere. Quamuis itaq; nihil turpius ſit hominibus peſte à ſe ipſis nata, Chryſippus tamen ait, Deum eius principia commouere. Atqui, dixerit quiſpiã, laudat certè Euripidem, quòd dicat,*

Si dij quid gerũt turpe, nõ ſunt Dij. Et illud,
Dixeras facillimum criminari Deos.

Quaſi verò nos aliud quicquã nunc agamus, quàm vt iſtius dicta & ſenſa cõtraria proponamus. Vel hoc ipſum, quod nunc laudatur, non ſemel modò, bis, térue ſed ſexcenties contra Chryſippum vſurpare licebit,

Dixeras facillimum eſſe crimen Deûm.

Primùm enim cùm cyceoni illi multiplici potioni alias nutrienti, alias turbanti partes,

tes, comparasset varietatem motus rerũ naturalium, hæc dixit: Quum vniuersi ordo
» sic procedat, necesse est iuxta eum, quomo-
» docunq; afficiamur, sic certè affici, siue con-
» tra naturam nostram ægrotemus, siue mu-
» tilati, siue Grammatici, Musiciue simus. Et
» paulò pòst: hac ratione similia dicemus etiã
» de virtute nostra & vitio, omninóque de
» artibus, & inertiis, vt dicebam *Et paululũ infrà tam apertè loquitur, vt omnem tollat*
» ambiguitatem. *Nihil enim rerum singula-*
» *rium, ne minimum quidem, aliter fieri po-*
» *test, quàm iuxta cõmunem naturam, eiúsq;*
» *rationem. Quod verò communis natura, & cõmunis naturæ ratio sit fatum, & prouidentia, & Iupiter, ne Antipodas quidem latet. A' Stoicis enim vbique iactantur ista, Homerúsque rectè dixisse iudicatur,*

--Iouis est perfecta voluntas.

quippe refert omnia ad fatum, & vniuersi naturam, à qua cuncta gubernantur. Quî ergo ista consistere possunt? nullius rei

turpis Deum *autorem esse, & ne minimum quidem aliter fieri posse, quàm ex communi natura, eiúsque præscripto. Nam in omnibus, quæ fiunt, turpia sunt. Diis ergo sunt adscribenda.* Atque Epicurus *quidẽ in omnem se versat partem, omnémque mouet artem, dum machinatur liberũ arbitriũ exoluere sempiterno motu, ne vitium extra reprehensionem ponatur. Iste verò laxissimam licentiam vitio concedit, quasi sit id factum, non solùm ex necessitate, aut fato, sed etiã* Dei *ratione, atq; optima natura introductum. Quid quod hæc eisdẽ verbis scripta reliquit? Cùm enim communis natura in omnia se porrigat, oportebit omne, quomodocũque in vniuerso, & qualibet eius parte factum, iuxta illam, illiúsque præscriptum fieri, consequẽtia minimè impedita, eò quòd neque extrinsecus quicquam sit œconomiæ restiturum, neque partium vlla possit aliter moueri, aut se habere, quàm iuxta communem naturam. Qui sunt igitur partium habitus,*

bitus, qui motus? Palam est habitus esse vitia, morbos, cupiditatem pecuniæ, voluptatis, gloriæ, timiditatem, iniustitiam. Motus verò stupra, furta, proditiones, homicidia, parricidia. Horum nihil neque tam paruum, neque tam magnum esse putat Chrysippus, quod contra Iouis præscriptum, legem, iustitiam, prouidentiam existat, vt iam neque contra legem fiat legis violatio, neque contra iustitiā iniuria, neq; præter prouidentiam maleficium. Veruntamen dicit Deum punire vitiū, multáq; facere in pœnam malorum, vt in secundo de Diis, nonnunquam difficilia bonis ait obiici, non quomodo malis, puniendi causa, sed alia ratione, vt in ciuitatibus euenire solet. Idem his uerbis
» *dicit: Primùm mala sic sunt accipiēda, quo-*
» *modo in superioribus diximus. Deinde*
» *sciendum, ea distribui secundum Iouis ra-*
» *tionem, vel in pœnam, vel in aliquam aliam*
» *vniuersi dispensationem. Est hoc sanè graue*
& indignū, quòd ex Iouis ratione & nasca-

tur, & puniatur vitium. Sed & auget repugnantiam his verbis, quæ libro secundo de natura scripsit. Vitium propriam quan- "
dam rationem ad casus graues habet. Nam "
fit quodammodo iuxta naturæ rationem, "
ac, vt ita dicam, non inutiliter ad vniuersa. "
Neque enim bona essent alioqui. Itáne verò "
audet iste eos reprehendere, qui ex æquo in vtranque partem differunt, cùm ipse tam insano studio de rebus omnibus nouum aliquid, & peculiare, & eximium dicendi teneatur, vt dicat, non inutiliter fieri loculorum sectiones, sycophantias, stultitias, non inutiliter homines damnosos, infelices existere? Qualis quæso Iupiter est dicendus (Chrysippeum dico) si rem neque ex sese natam neque inutiliter factam punit? Nam Chrysippi ratio efficit vitium rem reprehensione prorsus indignam: Iouem verò accusatione dignum, siue quòd vitium rem inutilẽ fecit, siue quòd id cùm non inutiliter fecerit, nihilò minùs punit. Rursus libro

primo

primo de iustitia disputãs de Diis, quasi pec-
» *catis aliquibus resistant, Vitiũ, inquit, pror-*
» *sus tolli non potest, nec cõuenit sublatas esse*
» *legum violationẽ, iniustitiã, nequitiam.* Hîc *quid verũ sit, quærere nõ est nostri instituti: Illud tãtùm notãdũ est, Chrysippũ dũ, quod in se est, philosophãdo tollit vitiũ, quod tolli nõ cõuenit, rem facere & disputationi suæ, &* Deo *repugnantẽ.* Ad hæc ꝙ *dicit,* Deũ *nonnulla peccata impedire, rursus significationẽ dat, peccata esse à* Dei *sanctitate aliena.*

Item cùm sæpè scripserit, nihil esse in mundo reprehensione aut querela dignum, quippe cũ omnia natura peragantur optima, alibi contrà relinquit criminãdas aliquas incurias & negligentias in rebus nec paruis, nec contẽnendis. In *tertio nãq; de substãtia cùm mentionẽ fecisset casuũ, qui tali incuria viris optimis accidãt, vtrũ, inquit, huiusmodi eueniunt, quòd aliqua negligantur, vt in maioribus domibus obiter cadunt furfura quædã, aliquótq; grana frumẽti, cùm tamen*

vniuersitas rectè gubernetur? An quòd talibus rebus præposita sint mala quædam dæmonia, in quibus iustißimè incuriæ sunt etiam reprehendendæ? Sed & necesßitatis multum rebus admistum esse dicit. Equidem *nunc non dicam, quantæ sit leuitatis ac temeritatis, frumenti granis ac furfuribus obiter decidentibus aßimilare optimorũ virorum casus, vt* Socratis *condemnationẽ,* Pythagoræ *viui concremationem à* Cylonæis *factam, interitus* Zenonis *&* Typhonis, *alterius à* Demylo, *alterius à* Dionysio *excruciati, hoc, inquam, prætermitto: illud modò quæro, quomodo mala dæmonia talibus negotiis ex prouidentia præposita crimini nõ erunt* Deo, *vt* Regi, *qui malis & stolidis satrapis, ac ducibus administrationes committat, ad eorúmq; negligentias & in bonos iniurias conniueat? Quòd si necesßitatis multum rebus est admixtum, sequitur* Deũ *neque omnium compotẽ esse, neque omnia pro ratione arbitrióque suo administrare.*

Pugnat

Pugnat cum Epicuro maximè & cum tollentibus diuinam prouidentiam: pugnat, inquam, atque inuadit eos ex notitiis, quas de Diis vt beneficis & humanis habemus. Quæ cùm passim à Stoicis dicantur, nihil opus est eorum verba ascribere. Atqui beneficos esse Deos non omnes mentibus anticipant. Qualia, quæso, Iudæi & Syri de Diis sentiunt? Quantæ quánque meticulosæ superstitionis plena sunt poëtarum carmina?

Deum verò corruptibilem & genitum nemo (vt ita dicam) esse cogitat. Ac vt reliquos omnes omittã, Antipater Tarsensis
" *in opere de Diis hæc ad verbũ scripsit: Ad*
" *efficaciam totius disputationis paucis tan-*
" *dem colligemus, quam de Deo notitiam ha-*
" *bemus. Deum itaque intelligimus esse ani-*
" *mal beatum, & corruptionis expers, & be-*
" *neficum in homines. Deinde horum singula*
" *exponens sic ait: Atqui omnes arbitrantur*
" *eos interitus expertes esse. Nullus itaque*

est Chrysippus, omniũ numero excipiẽdus, si Antipatro credimus. Nullum *siquidem Deorum putat immortalem Chrysippus præter ignem, sed omnes ex æquo & genitos, & interituros. Hæc vbiq; ferè ab eo dicuntur. Vnum autẽ locum adducã ex tertio de Diis alterius ac diuersæ naturæ. Deorũ " enim alij geniti sunt & mortales, alij sunt " ingeniti, quorũ demonstrationẽ à capite ar- " cessere munus est sciẽtiæ naturalis peculia- " rius. Sol enim, & Luna, reliquíque Dij na- " turam eandem habentes sunt orti:* Iupiter " *autem æternus est. Et infrà:* Similia *dicen- " tur de intellectu, & ortu, déque aliis* Diis " *& ipso* Ioue. Nam *cùm reliqui sint morta- " les, huius partes corruptionis sunt exper- " tes. Cum his adhuc* Antipatri *pauca con- " ferre atque coniungere volo. Quicunque è " natura* Deorum *tollunt beneficentiam, aliquatenus ad horum prænotionem accedunt, " similiter illi quoque, qui putant* Deos *ortus " & interitus esse participes.* Ergo *si æquè " sunt*

ſunt abſurdi, & is qui immortalitate, & is qui procuratione atque humanitate deos ſententia ſua ſpoliat, æquè lapſi ſunt Chryſippus & Epicurus, hic beneficētiam Diis, illle immortalitatem detrahens.

Sed & in tertio de Diis Chryſippus his
» *verbis dicit, Deos reliquos nutriri. Alimen-*
» *tóque reliqui quidem Dij vtuntur ſimiliter*
» *eius vi atq; ope contenti ac cohærētes. Ve-*
» *rùm Iupiter & Mūdus alio modo, quàm qui*
» *conſumuntur, & ex igne reparantur. Hîc pronūtiat reliquos omnes Deos nutriri, excepto Ioue, & Mundo. Contrà in primo de prouidētia dicit, Iouē augeri, donec in ipſum omnia abſumantur. Nam cùm mors ſit animi à corpore ſeparatio, animus autē Mundi non ſeparetur, ſed vſque creſcat, donec in ſe materiā abſumpſerit, nō eſt dicendū mori Mundum. Quis itaq; cōtraria magis ipſe ſibi reperietur dicere, quàm is, qui eundem Deū? Verùm quid collectione mea opus eſt?*
» *Nā ipſemet apertè ſcripſit in eodē loco: Sibi*

ſolus

solus Mundus sufficere dicitur, quòd omnia in se complectatur, quibus opus habet, ex séque nutriatur & augeatur, cùm reliquæ particulæ in sese inuicem digerantur. Non *solùm itaque sibi repugnat in illis locis, reliquos* Deos, *exceptis* Mundo & Ioue, *ali pronuntians, in hoc etiam* Mundum *ali dicens: sed adhuc magis asserens,* Mundum *augeri ex seipso altum: cùm contrà sit verisimile, hunc solum non augeri, qui ex sui deminutione alimentum habeat, reliquos verò* Deos *extrinsecus præbito alimento augeri, magísque* Mundum *in hos absumi, si* Mundo *ex se, his à* Mundo *datũ est aliquid semper sumere, indéque nutriri.*

ALTERVM, *quod* Deorum *notio mentibus nostris informata continet, est illa felicitas eorum, & beatitudo, omni detracta indigentia. Vnde etiam* Euripidem *laudant, quòd illa dixit,*

Eget nanque nulla earum rerum Deus,
Deus si verè est.--

V*erùm misera hæc verba sunt.*

At

At Chrysippus in eis, quæ descripsi, solum Mundum ait abundè omnia sibi suppeditare, quòd omnia, quibus indiget, in se solus habeat. Quid itaque sequitur si posuerimus solum Mundum esse perfectum, sibíque sufficientem? An non illud, neque Solem, neque Lunam, neque Deorum reliquorum quenquam sibi sufficere? Quod si est, efficitur eos neque felices, neque beatos esse.

Putat fœtum in vtero natura nutriri plantæ modo, cùm verò editur, tunc refrigeratum ab aëre ac temperamento firmatum, densatúmque mutare spiritum, fieríque animal. Vnde non sine ratione animum appellatum esse ψυχὴν ob ψύξιν, id est, refrigerationem. Rursus ipse secum pugnãs arbitratur animum esse rariorem subtilioremque naturæ spiritum. Quî enim per refrigerationem & densationem fieri potest aliquid tenuium partium & rarum, ex eo quod est crassarum partium? Quod verò maius est, quomodo refrigeratione aliquid animari

pronuntians solem putat animantem esse, cùm sit igneus, & natus ex euaporatione in ignem mutata. Ita enim scribit in tertio de natura: *Ignis mutatio talis est. Per aërem in aquam mutatur, ex hac aër, subsidente terra, exhalatur. Aëre rursus tenuato æther in orbem circunfunditur. Astra verò cum Sole è mari accenduntur. Sed quid per Deos cõtrarium magis est accensioni, quàm refrigeratio? diffusioni, quàm densatio? cùm alteræ ex igne & aëre faciant aquam & terram, alteræ conuertant humidum quod est, & terrenum in ignem atque aërem. Veruntamen Chrysippus nunc accensionem, nunc refrigerationem animationis principium constituit. Atqui cùm Mundus totus ignescit, tunc viuere & viuens animal existere dicit, rursus cùm extinguitur & crassescit, tunc animal in aquam, terram, & corporeũ quiddam cõuerti. In primo verò de prouidentia ait: Cùm Mundus est omnibus sui partibus igneus,*

statim

» *statim & animus sui est, & dux ratio. Cùm*
» *verò mutatus in humidum, & relictum in-*
» *tus animũ, quodammodo in corpus, & ani-*
» *mum mutatur, vt ex his constet, tunc alio*
» *sese modo habet.* Hîc vtique dicit apertè mundi partes inanimes excādescentia conuerti in animantes, contráque restinctu & animum remitti, & humescere ita, vt in corpus abeat. Absurdus itaque videtur Chrysippus, qui refrigeratione nunc ex non sentientibus faciat sentientia, nunc in carentia sensu & animo partem animi mundani maximam conuertit.

CAETERV̀M vt hæc omittantur, illa de animi generatione disputatio ipsius placito contrariam demonstrationem continet. Dicit enim, vt in ferro acies temperatione firmatur, sic in partu nunc edito refrigeratione animum spiritu se mutante fieri. Iam verò ad probandũ animum fuisse factũ, pósteaq; genitum esse, ista maximè demonstratione vtitur, quòd gnati & morum,

&

& ingenij similitudine parẽtes repræsentẽt. Sed harũ rerum pugna vel oculis cerni potest. Neque enim fieri potest, vt animus, qui post partum generatur, moribus formetur ante partum: aut eueniet, priusquàm factus fuerit animus, cũ similem esse animo parentũ, hoc est, & similitudine esse, & non esse, eò quòd nondum extitit. Si quis dixerit, eò quòd similitudo corporum constitutionibus ingeneretur, animos, cùm generantur, mutari, is argumentum corrumpit, quo probatur, animum factum esse. Nanque hoc modo fieri potest, vt cùm sit ingenitus, constitutione similis corporis mutetur, postquã extrinsecus ingressus fuerit.

DICIT *aliquando, aërẽ leuitate natiua sursum ferri, aliquando eum neque grauem, neque leuẽ esse.* Itaque *in secundo de motu scribit, etiam ignem grauitatis expertem sursum ferri, ac in hoc aërẽ igni similem: vt aqua terræ, aër igni magis attribuatur. In naturalibus verò artibus in alterã inclinat*

opinio

opinione, vt putet aërem nec pondere ex se, nec leuitate præditum esse.

ITEM *aërem dicit natura sua tenebrosum esse, hoc argumento, quòd sit etiam primò frigidum.* Nam *eius tenebrositatem opponi ignis splendori, frigus calori.* Hæc *cùm in libro primo naturalium quæstionum agitet, rursus in commentariis de habitibus ait, habitus nihil aliud esse, quàm aëres.* Ab *his enim continẽtur corpora, quaréque vnũquodque eorum, quæ habitu continentur, quale quiddam sit, autor est is, qui continet aër, quem eundem duritiem in ferro, densitatem in lapide, albedinẽ in argento vocant.* Sed *hæc & valde sunt absurda & valde secum pugnant.* Si *nanque talis manet aër, qualis natura sua est, quomodo quod nigrum est, fit albedo in eo quod non est album? quod molle est, in non duro durities? quod rarum est, in non denso densitas?* Quod *si dum miscetur, in his mutatur, assimiláturque, quomodo est habitus, aut vis, aut causa ho-*

rum, à quibus vincitur? Nam *huiusmodi mutatio, qua suas qualitates aliquid amittit, patientis est, non agentis: viribus deficientis, non continentis corporis.* Quid *quod vbique pronunciant, materiam ex se inertem atque immobilem subiici substernique qualitatibus, quas spiritus & tonos aërosos appellant?* Hos *igitur quibuscunque materiæ partibus ingeniti fuerint, eas informare atque figurare.* Quæ Stoici *non possunt dicere, si, qualem diximus, aëris naturam ponunt.* Nam *cùm sit aëri habitus ac tonus, assimilabit singula corpora, vt iam omnia nigra & mollia sint futura.* Quòd *si cõmistione cum corporibus temperatus contrarias suis & naturalibus recipit formas, materia quodammodo materiæ, non causa aut vis eius fuerit.*

A` CHRYSIPPO *sæpe dicitur, illud extra mundum vacuum, infinitum esse: infinitum verò neque initiũ, neque medium, neque finem habere.* Atque *hac maximè*

ratione

*ratione illam atomi ab Epicuro dictam de-
ſcenſionem ſpontaneam Stoici tollunt, quòd
nõ ſit in vacuo infinito differẽtia, per quam
aliud ſuprà, aliud infrà intelligatur fieri.
Atqui in quarto περὶ δυνατῶν cùm po-
ſuiſſet, medium quendam locum, mediámque
regionem, ibi ait innixum ſedere mundum.
» Verba Chryſippi ſunt hæc: Quare dicen-
» dum eſt etiam de mundo, quòd is ſit corrup-
» tibilis & interiturus, quamuis hæc res di-
» ſputatione indigere putetur. Verũ enimuero
» mihi hoc magis videtur. Propemodum ta-
mẽ mundo ad neſcio quam incorruptibilita-
tem multum confert etiam regionis occupa-
tio, putà quòd in medio ſit. Nam ſi alibi ſitus
intelligeretur, omninò etiam corruptio ei
coniungeretur. Et paululum infrà: Nam
hoc penè modo ſubſtantia ab omni æterni-
tate conſtitit, medio loco occupato, ſtatim à
principio talis exiſtens, vt ſi quo alio præ-
tereà modo, certè ob ſortitionẽ talis loci cor-
ruptionẽ non admittat: ex quo ſempiternum*

esse dicendum sit. Hæc *vnam manifestam & conspiciendam repugnãtiam continent, scilicet infiniti medium aliquem locum, mediámque regionẽ esse: alteram obscuriorem illam quidem, sed absurdiorem.* Arbitrans *enim mundum non posse interitus expertem permanere, si alia vacui parte sederet, planum facit se timere, ne si partes substantiæ ad medium non ferantur, dissòlutio corruptióque mundi consequatur.* Quæ *nequaquam timeret, nisi arbitraretur vndique corpora ad medium natura sua ferri, ad medium, inquam, non substantiæ, sed loci substantiam continẽtis, de quo etiam sæpe dixit, quasi fieri non posset, aut contra naturam fieret.* Neque *enim esse in vacuo differentiam, cuius ratione corpora magis huc, quàm illuc adducantur.* Mundi *verò constructionem causam esse motus ad centrum & medium, vergentibus deferentibúsque eò se vndique corporibus.* Sufficit *ad hoc probandum adferre locum ex secundo de motu.*

Nam

Nam cùm proposuisset, mundum esse corpus perfectum, partes non item, eò quòd sint affectæ quodammodo ad totum, nec per se sint: itémque cùm disseruisset de motu mundi, quòd vitanda dissolutione fractionéque, ad cohærentiam continentiámque sui per omnes partes natus sit moueri, hæc subiūxit:
" *Sic autẽ vniuerso tendente cõdem ac moto,*
" *partibus quoque pro corporis natura eandem*
" *motionem habentibus, probabile est,*
" *omnibus corporibus à natura inditum esse*
" *motum hunc primum ad medium mundi lo-*
" *cum, mundo quidem sic moto, vt ad se refer-*
" *tur, partibus verò, tanquam partibus, seu*
" *quatenus vt partes consyderantur.* Itáne verò? *dixerit aliquis. Equid tibi accidit, bone vir, quod horum verborum memoriam tibi excusserit? vt pronunties mundum dissolutioni corruptioníque obnoxium fore, nisi mediam regionem fortè occupasset. Si nanque natura sua vergit ad idem medium, eòdémque partes vndique contendunt, certè*

quacũq; parte vacui ponatur, sic se continẽs ac constringens mundus, coruptionis atque fracturæ expers permanebit. Nã quæ franguntur dispargunturque, ea vtiq; corrumpuntur, cùm singulæ partes discretæ ac dissolutæ ex non naturali ad naturalem locũ defluunt. Tu verò, qui mũdo corruptionem annecti putas, si alio quàm medio vacui loco ponatur, ac proinde medium dicis esse in re medium habere non nata (vacuo inquam) tensiones quidem, continẽtias, nutúsque illos, tanquam nihil certi firmíque ad salutem habentes, omisisti, occupationi verò loci totam causam adscripsisti. Quid quòd illa iam dictis annectis, quasi ipse te refutare contenderes. Ais: Quo verò modo partes singulæ mouentur, ex eo quòd reliquo connatæ coniunctæque sunt, eodem sanè modò consentaneũ est eas per se moueri, si disputationis gratia cogitatione finxerimus, posuerimúsque, eas esse in aliquo huiusce mũdi vacuo. Vt nanque vnaquæque pars vndique

coniun

» *coniuncta atq; contenta moueretur ad me-*
» *dium, sic & si disputationis gratia fingamus*
» *circa ipsam repentè vacuum esse, eundem*
» *seruabit motum.* *Scilicet pars quælibet vndique vacuo circundata non amittit inclinationem ducentē ad mediā mundi regionē: ipse verò mūdus, nisi fortuitus casus ei parauerit medium locum, perdet tonum vímque continentē, aliǽque aliò substantiæ ipsius partes dilabentur.* *Atque hæc quidem, quod ad naturalem scientiam attinet, magnas contradictiones habent.* *Illud verò etiā disputationi de* Diis *ac prouidentia repugnat, quòd cùm minimas causas rerum eis attribuat, quod præcipuum tamen & maximum est, auferat. Quæ res enim maiori potentia sit, quàm mundi perpetua permansio? aut quàm substantiæ partibus secum vnitæ continentia? Verùm hæc, Chrysippi sententia, fortuitò contigit.* Nam *si loci occupatio est immortalitatis causa, ea verò fortè contigit, consequitur nimirum,*

vniuersi salutem non fati & prouidentiæ, sed fortuiti casus opus esse.

DISPVTATIO *verò περὶ δυνατῶν, hoc est, de eis, quæ fieri possunt, quin pugnet cum illa de fato, quomodo Chrysippus defendet? Nam si id, quod fieri potest, Diodorus non rectè sic definiuit, quod aut est, aut erit verum: sed ita definiendum est, omne quod fieri potest: vt sit quod natura sua admittit vt esse poßit, quãuis nunquam sit futurum: multa erunt, quæ fieri poterũt, quæ tamen ex fato inuicto, inexpugnabili, omnibúsque superiore non fierent. Aut igitur fatum vim suam amittit, aut si fato, vt censet Chrysippus, ea constat, illud quod natura sua recipit vt esse poßit, sæpe in causam impoßibilis incidet. Ac omne quidem verum erit necessarium, potentißima necessitate occupatum: rursus omne falsum impoßibile, quippe maximam habens causam repugnantem, quò minus verum fiat. Nam cui fatatum est in mari mori, quî potest*

test

testis obnoxius esse morti in terra contingenti? An is, qui fati necessitate Megaris tenetur, poterit Athenas proficisci?

SED ET EA, *quæ de visis dicuntur, validè fato aduersantur.* Nam *volens ostendere, visum non esse perfectam causam assensionis, dixit, sapientes læsuros esse, cùm falsa visa ingerunt, si visa planè ac perfectè assensiones efficiant. Sæpe enim sapientes falsò apud malos vtuntur, visúmque probabile obiiciunt, non etiam assensionis causam, quandoquidem visum tale fuerit etiam causa falsæ opinionis & deceptionis. Hæc itaque si quis à sapiente ad fatũ transferens dicat, non ob fatũ fieri assensus, quippè fato peruenient etiam falsi assensus, opiniones, deceptiones, sícque fato lædentur homines, certè conclusio, quæ sapientem omnis iniuriæ importatione eximit, simul etiam ostendit, fatũ non esse causam omniũ.* Nam *si fato neque opinantur, neque læduntur homines, planum est, quòd neque rectè*

faciunt, neque sapiunt, neque sentiunt constanter, neque iuuantur fato, vt iam perierit illud decretum Chrysippi, fatum omniũ esse causam. Si quis dicat, Chrysippum non fecisse fatum absolutam horum causam, sed prægressum modò principium, illic rursus ostendet eum sibi repugnare, vbi Homerum summopere laudat de Ioue dicentem,

Ferte ergo, singlis vestrũ quod miserit omne,
Siue bonum sit, siue malum.--

I*tem* E*uripidem,* *--O' Iuppiter*
Quid miseros mortales putare dixerim?
Te quidẽ aptamur, facimúsque, quæ cogitas.

Sed & ipse multa his consentientia scribit. Ad extremum ait, nihil sisti, nihil moueri, ne minimum quidem aliter, quàm pro Iouis ratione, quæ eadem est cum fato. Præterea causa prægressa modò, ac initium pellẽs, infirmior est, quàm absoluta, nec effectũ peragit, quippe ab aliis resistentibus victa.

Fatũ

Fatũ verò Chrysippus, vt causam inuictã, omni impedimẽto maiorem, immutabilémq; esse pronuntiat, sic etiam id atropum. quasi dicas immutabile, Adrasteã necessitatem, πεπρωμένην, *id est, omnibus finẽ imponens, appellat. Vtrùm igitur negamus in potestate nostra esse virtutes, vitia, rectas, contrariásq; actiones? an verò dicimus fatum deficere, & πεπρωμένην esse ἀπερώτατον: hoc est, finitricẽ causam finiendi perficiendíq; vim non habere, Iouísque motus & habitus consummare nõ posse? Nam illa sequuntur, si fatum est absoluta causa: hæc, si initium tantùm pellit, hoc est, si est absoluta & perfecta per se causa, voluntatem & liberum arbitrium tollit: sin initians tantùm, vim ad finem sine impedimento perducendi atq; absoluẽdi amittit. Neq; enim semel, aut bis, sed paßim, imò in omnibus rerum naturaliũ commentariis scripsit, singularibus naturis ac motibus multa opponi impedimenta, cæterùm naturæ vniuersi nihil resistere. Sed quomodo,*

quomodo, quæso, vniuersi motus in singularium rerum motus sese extendens ac exerens, illis impeditis atque prohibitis, ipse sine impedimento & prohibitione pergit? Neque enim hominis natura est sine impedimento, si pedis aut manus natura sit impedita. Neque *nauis motus impedimento caret, si quæ circa malum aut remigium peraguntur operationes, aliqua patiantur impedimenta. Ac vt hæc omittam, quæro, si quidem visa non fiunt ex fato, quomodo fatum erit assensionum causa? Quòd si eò, quòd visa præcurrentia atque ad assensionem ducentia fatum excitat, assensiones dicuntur fato fieri, quomodo non pugnat ipsum secū fatum? quippè quod in maximis rebus cōtraria visa multoties obiiciat, mentéq; in contrarias partes distrahat. quibus casibus* Stoici *dicunt eos, qui assensionem minimè sustinentes alteri visorum accedunt, peccare, ac impingere quidem, si obscuris incertísque cesserint: si falsis, falli ac decipi: si communiter*

non

non comprehensis, tunc eos opinari modò ac putare. Quum quidem certè tria, nec plura reperiri poßint, vt aut nō omne visum sit fati opus, aut omnis visi susceptio, ac assensus sine vitio fiat, aut nec ipsum fatū reprehensione careat. Nescio nanque quî crimine fatum carere poßit, si talia visa cōmouet, quibus sine repugnatione ceßisse culpa sit.

QVINETIAM *in illis aduersus* Academicos *concertationibus maxima ipsi* Chrysippo *&* Antipatro *in eo asserendo suscepta est contentio,* Nullum *nostrûm aut agere quicquam, aut se ciere sine assensu: eos verò figmenta atque inauditas res narrare, qui censent quenquam ex commodo viso statim citra ceßionem, citráque assensionem impetum capere.* Rursus *ait* Chrysippus, *&* Deum, *& sapientem visa immittere, minimè id quidem petentes, vt iis assentiamur, aut cedamus, sed vt agamus modò, & impetum capiamus ad id, quod videtur: verùm nos vitiosos præ imbecillitate talibus visis assentiri.*

aſſentiri. Harum ſententiarum inter ſe pugna facilè poteſt perſpici. Nam qui non poſtulat, vt viſis, quæ ingerit, aſſentiamur, ſed tantùm, vt agamus, ſiue Deus is eſt, ſiue ſapiens, nouit, quòd ad agendum viſa ſufficiunt, & aſcenſus ſuperfluunt, ſicut ſi, cùm ſcit viſum non excitare nos ad agendum citra aſſenſum, falſa & probabilia viſa concitat, voluntarius ac libens autor cauſáque exiſtit, quare nos accedentes non perceptis viſis peccemus.

FINIS.

QVAE ALITER

in Græco exemplari legenda putauit interpres.

Numeri indicant interualla quindecim linearum in exemplari Basiliensi.

5 ἔθῃ.] ἐκεῖ.

7 ἀπ᾽ ἐκείνων οὗ χωρὶς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἀπ᾽ ἐκείνου.] ἀπ᾽ ἐκείνου & πρὸς ἐκεῖνον fortassis legendum.

7 φησι τὸ πρὸς τὰ ἐναντία διαλέγεσθαι.] φησι. Deinde initium nouæ annotationis, Τὸ πρὸς τὰ ἐναντία διαλ.

7 Τὰ ἐναντία στοιχείων &c.] vt potui me hinc expediui.

7 ἐν λόγοις.] ἐν ὀλίγοις.

8 ὅτι ψευδής ἐστι.] ψευδῆ.

9 οἷς τι ἀνεῦρες.] videtur οἷς ὅ,τι ὕστερον ἀνεῦρες, aut simile quippiam.

10 ὡς δεῖ καταληπτόν ἐστι.] ὡς εἴ τι καταληπτόν ἐστι.

12 τῶν φαύλων οὐδενὸς.] οὐδένα.

12 αὐτὰ γὰρ τὰ κύματα.] puto κινήματα.

13 αὐτῇ.] αὐτῆς.

13 ᾧ δὴ] ὁ δὲ.

15 πᾶν ἀγαθὸν οὔτε.] εἴτε πᾶν ἀγαθὸν οὔτε.

17 ἀπολειπομένους.] ἀπολειπομένης.

17 ἐν δὲ τοῖς περὶ Πλάτωνα.] πρὸς Πλάτ.

17 πάλιν τοῦ μὴ.] τοὺς.

21 ζῆν ἄφρονα μᾶλλον, ἢ βιοῦν.] ἢ μὴ βιοῦν.

21 παρὰ τοῖς μήτε.] παρ᾽ αὐτοῖς.

21 λυσιτελέστερον ἡγεῖται.] deest οὖν aut simile quiddam.

οὐ γὰρ

21 οὐ γὰρ προσίετο.] οὐ γὰρ πρὸς τό.

22 ἀπουσία τοῦ ἀδιαφόρως ἐπίστασθαι τῶν ἀγαθῶν.] ἀπουσία τοῦ τῶν ἀδιαφόρων ἀφίστασθαι τῶν ἀγαθῶν.

24 ἢ λεύκων.] est λάκων ἐν τῷ περὶ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν.

27 τινας ἀνανδεδράσι.] ἀναδενδράσι.

27 πρὸς ἀκοὴν καὶ τέρψιν] ὄψιν.

28 ἐνταῦθα δ᾽ ἀπόλογον τοῦ καταναγκᾶσθαι.] ἀπόλογον. deinde nouæ annotationis initium, τοῦ κατηναγ.

28 ἐπίκλησιν.] ἐπίκλισιν.

28 ὡς βιαζομένους τῷ ἐναντίῳ.] ἀναιτίῳ.

29 φαῖεν εἶναι καλὴν δὲ οὐδεμίαν αὐτῶν λαβεῖν.] φαῖεν εἶναι καλὴν. δέοι δὲ μίαν αὐτῶν λαβεῖν.

29 τῶν διαφορῶν λῆψιν.] ἀδιαφόρων.

32 ὧν καὶ.] ἀλλὰ καί.

32 ὅ,τι ἂν εἴπῃ.] ἐπίῃ.

33 μήτε ὡς διάφορον.] ἀδιάφορον.

34 τοῖς ὑπὸ τούτου.] τούτῳ.

34 κακὰ τὰς τοιαῦτας] κατὰ.

34 τῷ τὴν οὐσίαν] τὸ.

34 καὶ τὸ νοῆσαι.] νοσῆσαι.

35 προσκομάτων] προσκομμάτων.

38 εἰ θεοί τι δρῶσιν αἰσχρὸν.] φαῦλον, ἐν τῷ πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν.

38 τὸ αἰδοῖον τῆς κινήσεως] τὸ ἀλλοῖον.

39 ἀναπεπταμένην] ὁ δὲ ἀναπεπταμ.

40 καὶ οὕτως.] οὗτος.

41 ἐνίων ἀδικήμασι] ἐνίοις.

41 τὸ ζητεῖν.] deest aliquid, puta τὸ ἀληθές.

41 ὅτι περὶ τοῦ] ἔτι.

42 διοικεῖται πρὸς τὸν Ἐπίκουρον] πρὸς τὸν Ἐπίκουρον, nouum initium.

λόγου

42 λόγου τὴν ἐνέργειαν] ἔννοιαν videtur deesse.

44 οὐδενὸς αὐτῶν οἵδε δύστηνοι λόγοι] Κλημῆς ἐν τῷ πέμπτῳ στρωματέων, Εὐριπίδης περὶ τῶν θυσιῶν. δεῖται γὰρ ὁ θεὸς εἴπερ ἔστ' ὀρθῶς θεός. ἀοιδῶν οἵδε δύστηνοι λόγοι.

45 ὁ αἰθὴρ περιέχεται] περιχεῖται aut περιχύεται.

46 τῇ κράσει τῆς ὁμοιότητος] fortassis τοῦ σώματος.

48 ὥστε μάλα.] μέλαν.

48 καὶ τοῦτο μάλιστα.] τούτῳ.

48 αὕτω συνάπτοι.] συνάπτοιτο.

49 τὴν αἰτίαν χώρας] τὴν οὐσίαν.

50 τῇ τῶν ἀπείρων.] fortassis φημὶ τῷ ἀπείρῳ.

51 ἡνομένην.] ἡνωμένην.

53 εἰ μὴ περὶ τὸ ἴσιον.] superfluit negatio.

54 ἄνευ δὲ τούτων] Ex hoc loco, vt potui

mus, noſmet expediuimus. Reliqua ſunt aut facilis emendationis, aut deploratæ deprauationis, niſi ſuccurrat, qui poteſt, eis & cæteris Plutarchicorum operum mendis alter penè parens meus Henrycus Scrymierius noſtras.

FINIS.